

حکومتی تا ههریما کوردستانی - عیراق

ہزارہتا یہ روہدی

يَقْهَبْ رِيَا گُشتي يا پَرُوگرام وچايه مه نييا

بابہ تین کومہ لایہ تی

بۇ پۇلا شەشى بىنەرەت

دنان و پیداجوون / لڙنڊه ڪا هه ڦيشڪ

شاموستایین زانکویی و وهزارهتا پهروهردی

يېداچونەو ەي زانستى / بەشى مېژوو

۱. سعدی عوسمان حسین

پیداچونه‌وی زانستی / به‌شی جوگرافیا

فونہر جلال طاہر

گرما نجییا ژوری

حسن مصطفیٰ حسن

طه یاسین طه

فخريہ **خلیل صالح احمد**

لخاز خاد محی

لِيُزْكِرَنا

رشید محمد طاہر حسن

فارس رشید جانگیر

چاپا پینجی ۲۷۱۵ کوردی ۲۰۱۵ زایینی ۱۴۳۶ مشهختی

سہرپہرشتی زانستی یی چاپی: عومہر علی شہریر

ہونہر جلال طاہر

فارس رشید جانگیر

سہرپہرشتی ہونہری یی چاپی: عثمان پیرداود کواز - سعد محمد شریف صالح

بہرگ: ناری محسن أحمد

جیبہ جیکرنا بڑارہ کرنا ہونہری: عدنان أحمد خالد

بەندە ئىككى

جۇگرافىيە ئىقلىمى ۋە ئىقتىسادى

ئەخسە كۆمارا عىراقا فیدرال، جەن ھەرىما كوردستانا عىراقى و ولاتىن ھافىسنوور لسەر دياره

کۆمارا عیراقا فیدرال

ژ بو کۆلینا جوگرافیا عیراقا فیدرال دشیاندایه دابهش بکهین لسه

1. بهندی ئیکي: زانیاریین گشتی لسه عیراقی.

2. بهندی دووی: رویی زهمینی عیراقی.

3. بهندی سیی: سهقای عیراقی.

4. بهندی چواری: دهرامهتی ئافی.

5. بهندی پینجی: چالاکیین مرۆقی.

أ- کشتوکال.

ب- سامانی گیانهوهری (تهرش و کهوالی).

ت- سامانی کانزایی.

پ- پیشهسازی.

ج- قه گوهاستن.

ح- گهشت و گوزاری.

پشکا ئېكىن

سنورين دەولەتا عىراق

سنورين دەولەتا عىراقى:

ژباكووريشقە سنوورى وى توركيايە و ژ روژ ھەلاتيشقە ئيرانە و ژ باشووريشقە كويت و سعودىيەنە، بەلى ژ روژ ئاقايى قە ھەردوو دەولەتيين سوريا و ئوردنە.

پى زانين :-

سنوور ئەو ھىيلىت سوورين پرتن ئەوين دەولەتەكى ژ دەولەتەكادى جودا دكەت

پاریزگه :-

یه‌که‌یه‌کا کارگێریا مه‌زنه‌ کو ژچه‌ند مه‌لبه‌ند و یه‌که‌یه‌کیت کارگێریا بچووکت
پیک ده‌یت.

عیراق ولاته‌که‌ رژێما وی
کۆماری فیدرالی پەرله‌مانی‌یه
یاها‌تیه‌ دامه‌زراندن پش‌تی
شه‌ری جیهانی یی‌ ئیکی.

عیراق ده‌وله‌ته‌کا خودان سه‌روه‌ری یه‌، رژێما وی فیدرالیه‌ ژ دوو هه‌رێمان پیک ده‌یت.
یا ئیکی سه‌نته‌ره‌، ژ گشت پاریزگه‌ هه‌ین عیراقی پیک‌ده‌یت ژبلی پاریزگه‌ هه‌ین
هه‌رێما کوردستانی و پایته‌ختی سه‌نته‌ری به‌غدایه‌، به‌لی پایته‌ختی هه‌رێمی
(هه‌ولێره‌) (نه‌رییل). و سه‌رجه‌می پاریزگه‌هه‌ین عیراقی (١٨) هه‌ژده‌ پاریزگه‌هه‌ن.

جه‌ی عیراقی و گرنگیاوی:

عیراق ده‌که‌فیتته‌ باشووری رۆژ ئاقایی کیشوه‌ری ئاسیا، و نه‌شی جه‌ی جوگرافی
کارتی‌کرنه‌ک دابوگرنگیاوی سه‌باره‌ت جیهانا که‌شن چونکی ریکه‌کا بازرگانی بوو
دناقبه‌را رۆژ هه‌لات و رۆژ ئاقادا. ب تایبه‌تی ل سه‌ر ده‌می
ئیمپراتورییه‌تین که‌شن، هه‌رکه‌سی کونترۆل له‌سه‌ر عیراقی (ولاتی هه‌ردوو
ریباران) کریا دابیتته‌ ده‌ولاته‌کا ب هه‌ین

نه‌خشی عیراقی سه‌باره‌ت جیهانا که‌فن

پى زانين:

- أ- ولايتى ھەردوو رىباران (مىزوبوتاميا) مەبەست ب ھەردوو رىباران دىچلە و فوراتن و دكەئندا بقى ناڧى ھاتىنە نياسين.
- ب- جىھانا كەئن: ژ ھەرسى كىشوەرەين (ئاسيا، ئوروپان، و ئەفرىقىا) پىك دەيت.

رووبەرى ئاكنجىين عىراقى:

رووبەرى عىراقى دگەھىتە (٤٣٨٣١٧) كم2 و ژمارا ئاكنجىيت وى دەيتە مەزندە كرن نىزىكى (٣٢) مىليۇن كەسان. عىراق پىكھاتە كا ئاكنجى بوونى يا ھەمە جوريا ھەى ژ نەتەو و ئاينىت جورا و جور پىك دەيت وەك عەرەب، كورد، كلد و ئاشورى و چەند ئاين و مەزەبىت دى باراپتر ژ ئاكنجىين وى بوسلمانن ، ھەروەسا مەسىحى و ئىزىدى و ھندە كىت دى ھەنە.

پشکا دووین :

بهندی دووی:

روی عیراقتی:

روی عیراقتی لسه ر قان هه رچوار دهه ران دهیته دایه شکرن:-

1. دهه را چیاپی (شاخوی).
2. دهه را زویرک (نیمچه چیاپی).
3. دهشتا ره مولتهیی.
4. بیابانا روژ ئاقا.

پیرانین:- دهه رین چیاپی و زویرک دکه شنه دئاؤه هه ریمما کوردستانا عیراقتیدا.

دەقەراچیا (ساخاوی)

زنجیرا چیا ل بەشی باکوور و باکووری رۆژهەلاتی کوردستانی بەرز دبن ، ل باکووری رۆژئاوا و بەرهو باشووری رۆژهەلاتی درێژدبن ، ٦٪ ژ رویەری عێراقی و ٢٥٪ ژ رویەری هەرێما کوردستانی پێک دەھینیت . ئەقەژی ژ دوو زنجیریت سەرەکی پێک ھاتییە .

١- زنجیرا چیا پێن بلند و ئالۆز :

دکەئیتە دناقبەرا چیا پێت سادە و سنووری (عێراق - تورکیا) و (عێراق - ئێرانی) دا . ھەر چەند بەرهو باکوور و باکووری رۆژهەلاتی بچین چیا بلندتر و سەختەر و ئالۆزتر دبن . بلندایا وان ل ناقبەینا (١٦٠٠ - ٣٦٠٧ م) دایە . دناقبەرا واندا دۆلێن کویر و درێژ ئامێزدکەت .

گرنگترین چیا پێت قی زنجیری :

ل سەر سنووری (عێراقی - تورکیا) :

(چیا پێ مەھرنا ، ئاشیتە ، سەرمەیدان) بنێرە نەخشی ژ (٢)
سەر سنووری (عێراقی - ئێرانی) چیا پێ (شاکیف ، قەندیل ، ھەورەمان) قەدگرت ، ھەلگورد ل چیا پێ حەسارۆست بلندترین کۆلۆمتی چیا پێت ھەرێما کوردستانا عێراقییە بلندایا وی دگەھیتە ٣٦٠٧ م . بنێرە وێنی ژمارە (٣)

وینی کولومبەتێ ھەلگورد

٢- زنجیرا چیا یێن سادە :

ئەف زنجیرە ب کیمی پیچ و چەمیاننا چینی بەرین وی جودا
 دکەت . گرنگترین چیا یێت قی زنجیرە یی (گارە ، ھەریر ،
 ھییبیت سەلتان ، بەرانان ، خیری ، چیا ی سپی ، ئاکری ، سەفین).

وینەیا زنجیره چیاپیت سهفین

گرنگیا دهقەرین چیاپی :

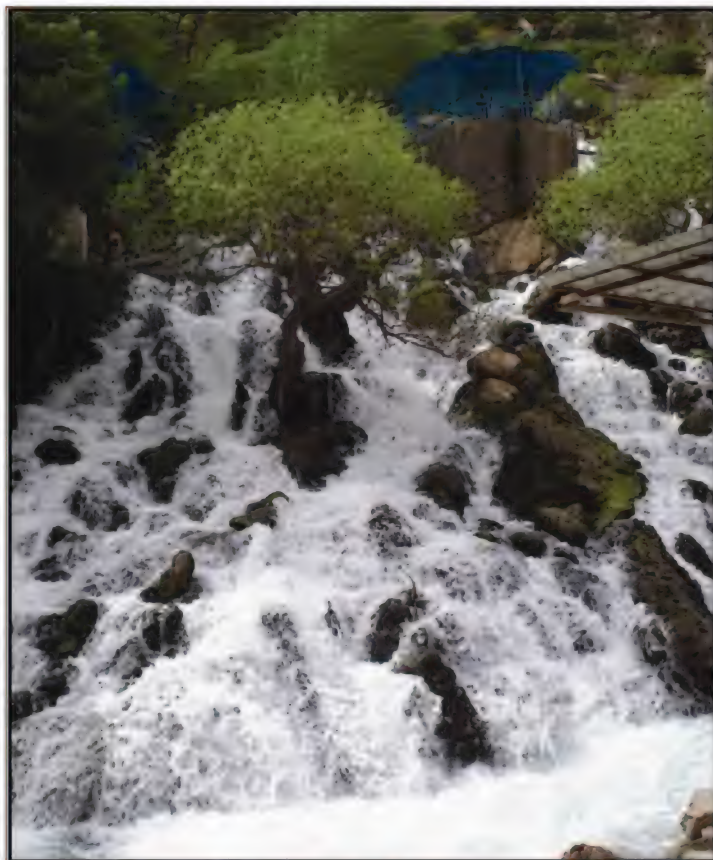
۱- ئەف هەریمما سروشتی سەرکانییە بۆ کەرانیین رویباری
دیجلەیی .

۲- سهقایی هین و جوانییا سروشتی دهقەرا کره دهقەرەکا
هاقینگەه و گەشت و گوزاری بنیره وینی ژماره (٤) .

۳- ئەف دەرە ب كانزا و كەرەستين خاف دەرە مەندە وەك
كۆمر و ئاسنى وەتد .

۴- دەرە كا گرنگا ب قەررە بۆ ئەوان بەر و بومىن ب هيقىيا
باراناقە وەك : گەنى و جەھى .

۵- ژ بەر پرائىيا كۆز و پاوانا ب دەرە كا گرنگ دەيتە دانان
بۆ خودانكرنا تەرش و كەوالى .

وینى ھاقىنگەھا بىخال

وېنې ھاڧىنگە ھا ئەحمەدئاوا ل سلېمانىي

وېنې ھاڧىنگە ھا سەرسەنگ ل دھۆكى

۲- دھقہرا / زویرک /

رویبہری قی دھقہری ۱۵٪ ژ رویبہری عیراقتی پیک دھینیت ،
وپیکھاتیہ ژ بلنداهیین حەمرین ، مەكحول ، عەتشان ، ئیبراھیم ،
شنگالی .

گرنگیا دھقہرا زویرک :

۱- دھقہرەکا پر خیر و بیترە بو قەرپژا دەخل ودانی وەك : جەھ و
گەفی .

۲- چەروانەکی ژۆر گرنگە بو خودانکرنا پەز و بزنی .

۳- دھقہرەکا پر کانزایە تایبەت (نەفتا خام) ل کەرکوکئی و هەولیری وعینزالا
وکوگرد ل میشارق ل مويسل.

۳- هەریما دەشتا رەمۆلتەیی :

خەسلەتین قی دەشتی چە ؟

۱- ئەف دەشتە ژ ئالی باکووریشە ژ باژیری سامرا ل سەر
رویباری دیجلە و باژیری رەمادی ل سەر رویباری فوراتی
دریژدبیت هەتا دگەهتە سەرکەنداڤا عەربی .

۲- ئەف هەریمە ۲۴٪ ژ رویبەری عیراقتی پیک دھینیت .

۳- چەند حۆرت و چال تیدانە ، هەتا نوکە پرنەبووینە . وئەقین
پر ب ئاقتی دیبژنی گۆم و کوراف وەك : گۆما (حەویزە) .
دکەڤیتە سەر رویباری دیجلە و گۆما (حەمار) دکەڤیتە سەر
رویباری فوراتی

چالاکیا ژماره (۳)

دهشتا ره مۆلته ییا عیراقی زۆربه یا باژیتریت عراقی فه دگریت.		
قوتابی خوشتی: خالیت قالا ب ناخی باژیترین ناو قهندو و باشووری عیراقی پریکه . مفای ژ نه خشی وهریگره .		
	عه ماره	
به سرا		

۴- هه ریما بانیا رۆژئاقا

دکه فیه پشکا رۆژئاقا و باشووری رۆژ ئاقایی عیراقی
ب درێژ بوونا بیابانا شامی و بانیا نیف دورگه هنی عه ره بی دهیته
دانان . نیتکی ۵۵٪ ژ رویه ری عیراقی پیک دهینیت .

ئه ف هه ریمه ژ بهر به رفره هییا وی دبیته چه ند بهش :

۱-	۲-	۳-	۴-	۵-
بانیا جه زیره	ده قه را دولا وهک	ده قه را ب بهر	بانییت لیف بری	ده قه را
حۆرتا	دولا حۆران	وهک نزمیا	(که نار بری) چه ند	دوبدوب
سه رسار		سه لمان	میگره ک تیدانه	
			وهک میرگا	
			عین ته مر	

پشکا سین سہ قای عیراقی

ب گشتی سہ قای عیراقی دژوارہ ، نیشانا دژواریا سہ قای
عیراقی دقان خالادا دہردکھ قیت .

۱- کیم باران

۲- نزمیا ریژا شہی

۳- زوریا تیروژکیت روژی

ئەف ھۆکارە کاردکەنە سەر سہ قای عیراقی :

۱- شوین ل دویف بازنیٹ پانی

۲- شوین ل دویف دەریا

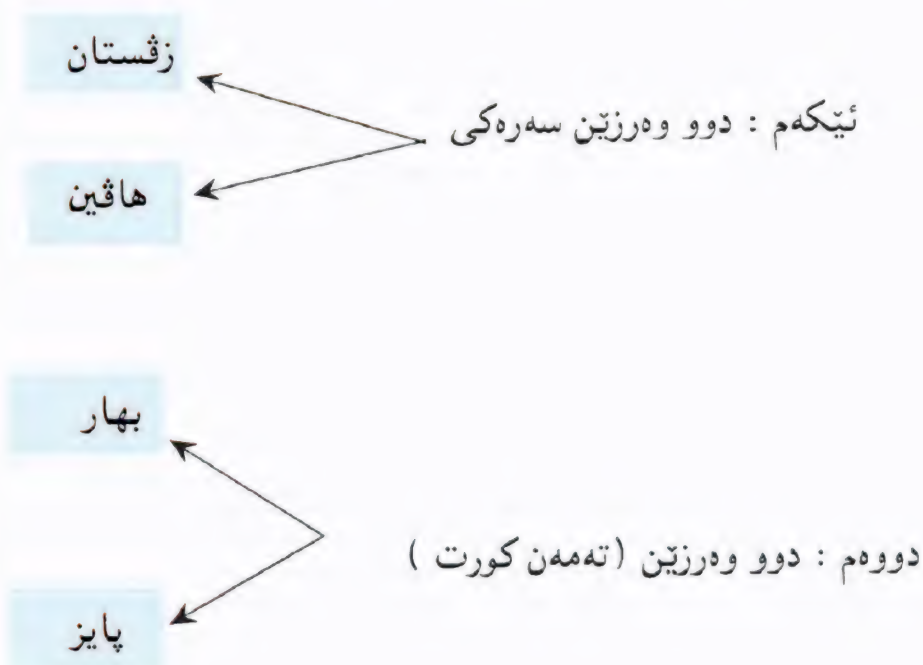

نخستین عیراقتی گویره‌ی ده‌ریا

راه‌ینان

ل سهر نه‌خشی ناقتی ده‌ریا کاربگه‌ر ل سهر سه‌قایئ
عیراقتی دیارکه.

د سه قايي عيراقيدا چوار وهرز دهر دكه شن

((باري سه قاي))

زفستاني	هاقيني
پلا گهرمي نزم دبيت بهر باران دبارن	پلا گهرمي ل هموي ده قهرا بلند جياوازي دنا قهرا پلا گهرما شف و روژادا زوره . باران نابارن.

وېنې سهرچنار ل وهرزئ هاقينې

وېنې شهقلاوه ل وهرزئ زقستانې

پشکا چواری : دەرامەتی ئاقى

ژێدەرین ئاقى ل عیراقى :

- ۱- بەفرو باران .
 - ۲- ئاقا سەرئەردى .
 - ۳- ئاقا ژێرئەردى .
 - ۴- پرۆژین ئاقى (ئاقدان) .
- دەرامەتی ئاقى ل عیراقى : جۆرا و جۆره .

چالاکی		
قوتابیى خوشتقى گزنگییت ئاقى د قالایادا بنقیسه :		
۱	۲	۳

بړا - ئاقى -	۱	چەندینیا . . . بارانى
بەندە ب ئان	۲	چەندینا . . . بەفرا سەر چیا
هۆکارین بەرامبەر	۳	روی پۆشین بەستی گر .

ژیده‌رین گرنګین دهرامه‌تی ئافّی ل عیراتی

<p>ب- ئافّا سهرقه (سهر نه‌ردی) ئافّا رویبارو شیفک و نهال و به‌حرک (ده‌ریاچه) و کوراف و گۆما قه‌دگریته • چه‌ندی‌نیا قی ئافّی گری‌دایه ب به‌هر و باران‌قه •</p>	<p>۱- به‌فرو باران ب ژیده‌ره‌کی سهره‌کی یی ئافّا سهر نه‌رد و ژیر نه‌رد ده‌یته دانان • ب زۆری به‌هر ل سهر کولۆمتین چیا‌ییت هه‌ریما کوردستانێ خرقه‌دبیته و دوه‌رزێ به‌هارو هاقینیدا دحه‌لیته</p>
<p>ج- ئافّا ژیر نه‌ردی :</p> <p>نه‌فّ ئافّین کو ل ئافّ چینی‌ن به‌ردی نه‌ردیدا کومبویه‌قه و ده‌یته په‌نکاندن و دبیت ده‌لیقه بو په‌یدا بیت ول هنده جهان دهرکه‌فته سهر روی نه‌ردی بشیوی کانیاں یان ژى مروقه‌ بخو بدویف رابه‌گریته بولیدان وکولانا بیرا ، وهنده ژ وان ئافّا کانزایی‌یه و دگه‌رم‌ن خه‌لک بو چاره‌سهر کرنا هنده‌ک نه‌خوشین بیستی بکاردننن وه‌ک (حمام عه‌لیل) ل میسل وکه‌رمافین ئافّین سولیمانیه وه‌ه‌ولیر وده‌وکی.</p>	

روبیاری عیراقی

۱- رویاری فرات	۲- رویاری دیجله
<p>ههردوو تا(کهراف) یت (هورات سوو و مراد سوو) ژ چیایت بلندی باشووری رۆژ ههلاتا تورکیا دژین. ل نیزیکی باژیری (کییان) دگههنه نیک، رویاری هوراتی پیک دهین.</p> <p>ل نیزیکی باژیری (ترابلس) دهینه سوریی. پاشی ل نالی باژیری(قائیم)حصیه دهینه ناف ناخا عیراقی ددهههرا رهمادی و ههلوچه و هندیه را دهیازدبیت ل نیزیکی باژیری ههلوچه نیزیکی رویاری دیجله دبیت. درژییا فی رویاری(۲۹۰۰) کم.</p>	<p>درژییا فی رویاری(۱۷۱۸)کم ژیده ری فی رویاری بلندهیین کوردستانا تورکیا نه ل جهم گوندی پیش خابری دگههته هه ریما کوردستانا عیراقی .</p> <p>نهف زیه دناف سنووری هه ریما کوردستانا عیراقیدا درژنه سهر دیجله ی .</p> <p>۱-خابوور: ژ چیایت کوردستانا تورکیا دگههنه کوردستانا عیراقی .</p> <p>۲- زیی ملهن: ژیده ری وی دهههرا ههکاریا نه ل کوردستانا تورکیا .</p> <p>۳- زییی بچویک: ژچیایت(لاجان)ل ئیرانی دیت هه ریما کوردستان .</p> <p>۴- زییی رووخانه(عوزیم): هه می ژیده ری فی رویاری ل هه ریما کوردستانا عیراقی نه.</p> <p>۵- زییی سیروان(دیالا): ژیده ری وی چیایت کوردستانا ئیرانی و کوردستانا عیراقی نه.</p>
<p>۳- شتولعمر دب</p> <p>ژ گه هیشتا ههردوو رویاری (دیجله و هورات) ل جهم (گهرمهت عهلی) پیک دهیت، ل باژیری بهسرا دهرباز دبیت، ل باشووری بهسرا رویاری (کارون) ژ رۆژه لاتیفه درژنه سهر. و دبیته ده رگه هی عیراقی یی ئافی بو پیک گوهورینا بازرگانی دگهل جیهانی.</p>	

نه‌خشی ده‌رامه‌تین ئافقی و پروژه‌یه‌تین ئافدانی ل عیراتی

چالاکیا

قوتابیئی خوشتقی ل عیراقتی دوو رویبارین سهرهکی هه نه :
رویباری دیجله و

چه ندین زی ژ چیا ییت کوردستانا عیراقتی درژنه ناف دیجله ی

- ۱	- ۲	- ۳	- ۴	
-----	-----	-----	-----	--

۴- به حرک و گۆم و کوراف

به حرک (دهریاچه)	گۆم
<p>جههکی نزمه ، پر بوویه ب ئافق . ئهفهژی دوو جورن : ۱- دهریاچه سروشتی وهک : دهریاچه ساوه ل نیزیکی سه ماوه ۲- دهریاچه دهستکرد وهک دهریاچه حه بانیی و دۆکان و دهریه نندیخان</p>	<p>ئهفه رویبه رکی به رفره هئی ئافینه . دکه هه باشووری عیراقتی و ب مفا نه وهک : گۆما حه ممار و حه ویزه .</p>

وینن به حرکتی

وینن گۆم

پرسیار: گۆم و کوراقین باشووری عیراقتی مفا هه نه ؟ : بهلی
چنکو دبنه (تیشوکیین سروشتی) وچه ندین مفا یین دی ژی
هه نه ، وه کو چی ؟

۴- پروژين ئاقى

ھەر ژ دەسپىكا چاخىن كەقن و ھەتا نوکە مروقى ھزرىت د
رىكخستنا ئاقدانىدا كرىن بزاقتى كرىن مفای ژ ھەردوو رويبارا
ديجلە و فوراتى وەرگريت بۆ چالاكيا چاندنى ، بۆ قى مەبەستى
چەندىن پالنەر ھەنە وەك :

۱- باھرا پتر ژ ئاخا عىراقى كەفتىيە ژىر كارىگەريا سەقايى
بيابانى يى گەرم و ھشك د ھاڧىنادا و كىم بارانى دزقستانىدا .

۲- رىژا باران بارىنى زۆر كىمە و ئەم نەشىين پشتا خو پى
گرىدەين بۆ چاندنى تنى ل ھەريما كوردستانى نەبىت ، ئەقەژى
تنى ل وەرزى زقستانى .

۳- دووبارەبونا لەھيىن رويبارا ل بەھارا ب شىوھىەكى زەڧىيت
چاندنى و باژىرا د ئىختە مە ترسيى .

۴- جياوازييا ئاستى ئاقا ديجلە و فوراتى ژ وەرزهكى بۆ وەرزهكى
دى دسالەكىدا ، ددەمى لەھيادا ئاقا وان زۆر دبىت بەلى دھاڧىنى
و پايىزىدا ئاقا وان كىم دبىت . لەورا چەندىن پروژە ل سەر
ھاتىنە دامەزراندن بۆ كۆنترۆلكرنا ئاقا وان . لەوان پروژە :

۱- بەنداڧا ھىدىە : كەقنترىن بەنداڧە ل سەر رويبارى فوراتى ، ل
سالا ۱۹۱۳ ھاتىە دامەزراندن ل جەم باژىرى ھىدىە .

۲- جوكتى ئاقدانى يىن رويبارى فوراتى كو دكەڧىتە ناڧەرا
باژىرى فەلۇجە و بەنداڧا ھىدىە . ل رۆژھەلاتى ئاقا فوراتى ھاتىنە
دروستكرن . ئاقى بۆ دەڧەرەين بەغدا دبەن . وەكو جوكا
(سەقلاويىە ، ئەبۆ غورىب ، ويوسفىيە .

۳-بەنداقا دىالا: ئەڭ پەنداقە ل سەر زىي دىالا ل سالا ۱۹۲۸
ھاتىيە دامەزراندن بۆ ئاقدانى ب وان جۆكىت ژى ھاتىنە كىشان
وہك جۆكا خالس ، خرىسان .

۴-بەنداقا كۆت : ل سەر رويبارى دىجلە ل نىزىكى باژىرى كۆت
ھاتىيە دانان . ئەقەژى ئاڧا رويبارى ب سەر رويبارى دىجلە ، و
غەراف و جۆكا دوجەيلەدا دابەش دكەت .

۵-جۆكىن ئاقدانى يىن مىسان : رويبارى دىجلە ل نىزىك باژىرى
مىسان ژمارەيەكا جۆكا ژى ھاتىنە كىشان . وەك : جۆكا
(بوتەيرە ، مەجەرا مەزن ، موشەرەح ، كەحلا) .

۶-پروژى ھەبانيى : دكەڧىتە ئالى راستى يى رويبارى فوراتى ،
باشوورى رۆژھەلاتا باژىرى رەمادى ب ئەگەرا بەستا رەمادى و جۆكا
(وەرار) يشكەكى ژ ئاڧا رويبارى فوراتى د وەرزى ئاڧابوونى دگەھىنتە
دەرياچا ھەبانيى .

۷-بەنداقا سامرا و پروژى سەرسار ل سەر رويبارى دىجلە .
پروژى سەرسار مەزىنەن پرۆژەيە ل عىراقى دەست ب سەردا
ھاتىيەگرتن بۆ قەگرتن خرڧەكرنا ئاڧى ل عىراقى ، ئاڧى ژ بەنداقا
سامەرا دگەھىنتە حورتا سەرسار : بنىرە نەخشى ژمارە (۶)

۸-بەنداقا ھەدىسا :-

دكەڧىتە سەر رويبارى فوراتى ل باكورى باژىركى ھەدىسا .

وٲٲٲ سكرٲٲ دهرٲه ندرٲخان

وٲٲٲ سكرٲٲ دوكان

پروژیت ئافدانى ل ((ههريما كوردستانا عيراقى))

١- سكرى	٢- سكرى	٣- سكرى	٤- سكرى	٥- سكرى	٦- سكرى
دۆكان	دهريه نلخان	حه مرين	ئه سكى مويسل	عوريم	دوبز
دكه قيته سهر	دكه قيته سهر	دكه قيته	دكه قيته سهر	دكه قيته	دكه قيته
زئىي بچويك	زئىي سيروان	سهر زئىي	روبيارى ديجلهي	سهر	سهر زئىي
مفاليين وي-بو	بو خرغه كرن و	سيروان	ل باكورى رۆژ	روبيارى	بچويك ل
خرغه كرن و	فه گرتنا ئافى	بو خرغه كرن	ئافايى باژيرى	عوريم	نيزيكي
فه گرتنا ئافى	بو دروستكرنا	و فه گرتنا	مويسل		باژيركى دوبز
بو گهشت و	كاره بى	ئافى	بو خرغه كرن ئافى		پاريزگه ها
كوژار		بو ئافدانى	بو دروستكرنا كاره بى		كه ركويكى

وېنې بەنداڤا ھەدىسە

وېنې بەنداڤا كوت

پشکا پینجی چالاکیٔ مروشی

۱- چالاکیٔ کشتوکائی

ئیکه م: کشتوکال

دووه م: سامانی تهرشی

۲- سامانی کانزایی

۳- چالاکیٔ پیشه سازی

۴- فیه گوهاستن و بازرگانی

ئیکه م: فیه گوهاستن

دووه م: بازرگانی

۵- گهشت - گوزاری

چالاکیٲٲ مرؤفی :

چالاکیٲٲ چاندنی:

هەر زوی چاندن ل کوردستانٲ هاتییه کرن و پاشی هاتییه
قەگه‌هاستن بۆ ناهه‌راست و باشووری عیراقی، پاشی گوندین
کشتوکال یٲن سه‌ره‌تایی دیاربوون، کشتوکال ل عیراقی ژ گه‌له‌ک
ئالاقه‌ پوبته‌ یٲن هاتییه‌کرن، ژ چاقدیٲریکرن و دروستکرنا په‌ینی
کیمیای، پاقرکرن و قه‌وژارتنا توقی، دروستکرنا تیٲشوکا،
(پاقرکرننا ئاخٲ ژ خوٲ) راکیشانا ئاقی بۆ ناٲ زه‌قییاتایبه‌ت
ل ناهه‌راستا عیراقی، به‌ره‌هه‌قکرنا پٲداویستٲن دی یٲن چاندنی .

ئیکهم : چاندن

ئه‌فرۆ کشتوکالی دعیراقٲدا جهه‌کی به‌رچاٲ دچالاکیٲ
ئابووریدا هه‌یه‌ . رٲژا ئاکنجیٲ گوندال سالای ۲۰۰۱ ،
(۳۳٪) ژ رٲژا ئاکنجیٲ عیراقی پٲک ده‌ینا ب کاری
چاندنیٲقه‌ دمرؤیلن . رٲژا ئاکنجیٲ باژٲیرا ۶۷٪ ژ
ئاکنجیٲ عیراقی پٲک ده‌ینا پٲرب کاری خزمه‌ت
گوزاریٲقه‌ مژویلن .

(به‌ره‌هه‌می) قه‌رٲژا چاندنی

ئه‌م دشیٲن قه‌رٲژا کشتوکالی بکه‌ینه‌ سی کۆمه‌ل :

۱- به‌ره‌هه‌می خۆراک	۲- به‌ره‌هه‌می پٲشه‌سازی	۳- به‌ره‌هه‌می ئالٲک
----------------------	--------------------------	----------------------

١- به رهه می خوراک :

قی به رهه می گرنگیه کا زؤرا هه ی بۆ ئاکنجیا . چنکۆ ب خوراکه کی سه ره کی دهیته دانان، قیجا ژ بهر جیاوازییا پلا گهرمی ژ وهرزه کی بۆ وهرزه کی دی ، جیاوازییا سه قایی ههریما کوردستانی دگهل ناچه راست و باشووری عیراقی، لهوا دابه شکرنا جوگرافییا به رهه میئن کشتوکالی ل دویف وهرز و ههریما نه وهک هه قن . به رهه می خوراک دهیته دابه شکرنا بۆ:

فیقی

که سکاکی

دانگر

١- دانگر

١- گهنم

گهنم دانگره کی زقستانییه . وهرزی چاندنی (دوماهیا هه یقا چریا ئیکی) یه ٥٠ ده می دروینی (دوماهیا هه یقا گولانی) ه . زۆرل ههریما کوردستانی دهیته چاندن . ل قی دهقه ری ب هیقییا بارانا قهیه (دیمه) . ل دهقه را ناچه راست و باشووری عیراقی ب هیقییا ئاقا رویباراقهیه (ئاقییه) .

وینن گهنم

۲- جهه

جهه پشتي گهنی دهيت ژ نالی گرنګيښه: زځستانيه
جياوازييا وی دګهل گهنی نهوه پتر دګونجيت دګهل هه لومه رجيڼ
سه قاي وهک کيتم بارن و سويريا ناخي بلندبوونا پلا گهرمي
هتد.....

وینن دروينا گهنم و جهه

۳- برنج

برنج دانگره کئی هاقینیه . ههوجه یا ب ئاقه کا زۆر و بهرزبا
پلا گهرمی ههیه . لهوما پتر ل ئاقه راست و باشووری
عیراقی دهیته چاندن وهک پارێزگه ها (میسان و زیقار) . ل
ههریما کوردستانی ژێ ل (دهۆک - ئاکری -
سلیمانی) دهیته چاندن.

۴- گهشمام

گهشمام دانگره کئی هاقینیه دوو جوړن: گهشمامی زهر و
گهشمامی سپی ب زۆری ل پارێزگه ها بابل دهیته چاندن
مفایین وی : خۆراک : ئالیک دهرهینانا روینی
روهکی هتد.

قوتابی خوشتقی ناخی چوار دانگرا دخانی (۱) دا بنقیسه و
بهرامبهری وان مفایا بو ههر ئیکی بنقیسه .

ب-	۱- دانگر	
		۱
		۲
		۳
		۴

ب - كەسكاتى و فيقى:

<p>فيقى: بهر و بهرهمهكى زفستانى و هاڧينيه. بهشهكى گرنكى خوراكى مروقى پىك دهينيت</p>	<p>كەسكاتى بهشهكى گرنكى خوراكى روژانه يا ئاكنجيانه. ل دهوروهرن باژىريت مهزن دهينه چاندن (جوړيت كەسكاتى)</p>	
<p>مزاتى (مزرهمهنى) وهك</p>	<p>زفستانى هاڧينى</p>	
<p>پرتقال ليمون ليمون سدى لالنگى ترش شرين</p>	<p>سپينارغ باجان سورك باقل بامى شيلم خيار كهله مى باجانيت رهش</p>	
<p>ب زورى ل پاريزكههين بهغدا و بهعقوبه و كهريله و سهلاحهدين هه نه • ههروهها ترى و سيف و هرميكو.....</p>		

خورمه:

ههروه‌ها (خورمه) به‌هه‌مه‌کی زۆر گرنگه‌ل
عیراقی ژمارا دار خورما دگه‌هته (۲۲) ملیون دارا .
ریشه‌یه‌کا زۆرل پارێزگه‌ها (به‌سرا) و (به‌غدا) هه‌نه‌ ژ
جۆرین قه‌سپا (خورما) خه‌ستاوی، زوه‌دی، حیلاوی ...

وێنێ بیستانیته‌ خورمه‌

چالاکیا ژماره (۷)

قوتایی خوشه ویست : ئەف وینین دخالندا وینیت
کەسکاتی و فیقینه دهن هەر ئیکیدا ناڤی وی و وەرزی
چاندنی بنقیسه :

٢- به روبوو مین یشکدار دپیشه سازيیدا:

ژبه ر وان گۆرانکاریال همه می بوارین ژیانیدا ل عیراقی روی
ددهن تایهت دبواری پیشه سازيیدا قیجا یا فره پویته ب وان
به رههما بهیته دان ئه وهیین دپنه که رهسیته خاف
دپیشه سازيیدا، و ژوان :

١- په مبوی :-.

به ره ره مه کی هاقینییه ل هه ریما ناچه راستا عیراقی و هه ریما
کوردستانی دهیته چاندن، چاندنا جوړی نایا بو په مبوی یی مسری
دهه ریمییدا سه رکه فت . په مبوی پشتی به ره مه کی خواری ب پلا
دووئ دهیته پیشه سازیا چینا په مبوی و پیشه سازیا دهه ریما
روینی، هه ره سا بو ئالفی (ئالیکی) دهیته ب کارهینان. بنیره
وینی ژماره (٨)

چالاکی
په مبوی دقان بو ارادا دهیته
بکارئینان

٢- تویتن :

به رهه مه کی هاقینییه و ب زوری ل هه ریمما کوردستانی
نه خاسم ل سلیمانی و هه قلییری دهیته چاندن، جوړیت تویتنی
هاتینه چاک کرن ب رهنگه کی جگاریت کوردی ململانی دگهل
جگاریت بیانی دکهن .

٣- کونجی :

ژ به رهه میّت روینداره و هاقینییه . ل هه می دهقه ریت عیراقی
دهیته چاندن، ب زوری ل هه ریمما ناچه راست ، پاریزگه ها (واست)
د پلا نیکیدا دهیت ب قهریژا کونجییا . دپیشه سازیا روینی
روومکی و پیشه سازیا ئالیکا تابیه ت بو په له و درا (ته یرین که هی)
د هیته ب کارهینان . له ورا پویه ب چاندنا وی هاتییه دان.

٤- له قه نین شه کری :

به رهه مه کی هاقینییه . فان دوماهییا پشتی چاندنا وی ل
پاریزگه ها (ميسان) سه رکهفت. وهک که رهسته یه کی خاڅ دچيته
پیشه سازیا شه کری.

٥- شلندر (سلکا شه کری) :

به رهه مه کی زقستانییه ل دهقه رین هه ریمما کوردستانی دهیته
چاندن، دهیته ب کارهینان دپیشه سازیا شه کریدا.

۲- بهرهمی ئالیکی :

گرنگیه کا زور ب ژی جورئ بهرهمی هاتییه دان، چنکو زور
پیتویسته بو بهرهمههینانا تهرشی، وینجه وسیپهره ژ بهرهمیین
ئالیکی یین گرنکن.

گرنگیا چاندنی دئابوریا وهلاتیدا :-

۱- دابینکرنا خوراکي وهک دانگر و کهسکاتی و فیتی .

۲- هنارتنا بهرهمی چاندنی بو دهرقه پشکه کا گرنک ژداهاتی
نه ته وهی پیک دهینن. و درائی بیانی بو وهلاتی پهیدا
دکهت.

۳- ب ددستقههینانا کهرستیت خاچین پیتویست بو پیشه سازیا
نافخو وهک په مپوی و شلندر و توبن هتد.

۴- بهرهمههکرنا ئافقی بو تهرش وکهوالی .

<p>چالاکیا ژماره (۲)</p> <p>قوتابی خوشتی وینی</p> <p>چهند بهرهمه کی چاندنی یی</p> <p>کو دچنه بیشه سازی ب دهفتر</p> <p>خوڤه که.</p>	<p>چالاکیا ژماره (۱)</p> <p>گوروپه کی ژ قوتابییان</p> <p>به لاڤوکه کا دیواری ل سهر</p> <p>به روبوومی چاندنی بهرهمه</p> <p>بکهن.</p>
--	---

دووهم سامانئ تهرش و كهوالى :-

سامانی تهرشی گرنگی دگه شکرنا ئابووریا وه لاتیدا هه ی،

چُنکو:

ناله‌کۆ گِرنِگه	خۆراکۆ سه‌ره‌کۆ بۆ ئاکنجیئین	دبیسته ژیدهری
ژسامانی چاندنی	وهلاتی دابین دکهت	که ره‌ستیئن خاف

چالاکى :

سامانی تهرشی و کهوالی دبیتہ مایی دابینکرنا

چەندىن جوړىن خوړاكي بو مروځا .. ژوان :-

گوشت	و	و	و
------	---	---	---

سامانی تهرش و که والی د عیراقیدا ژنه فین خوارۍ پټک

هاتیه

پہلے:۔ ژبہر گونجیا سہ قایئ و ہلاتئ عیراقئ دگشت

پاریزگہا دا دھیتہ خودانکرن.

جۆرئىن پەزى :

په زى عه رډې ، په زى كوردې ، په زى عه واسى بشپړه كې

سہرہ کی لہریں کوردستانی دھیتے خود انکرن، ب ریشہ کا کیمر

ل ناڦه راستا عيراقى دهیته خودانکرن .

یزن :-

ژجورپن بزنی : بزنی ئاسایی (رهش) بزنی مه‌ره‌زی (چویر)

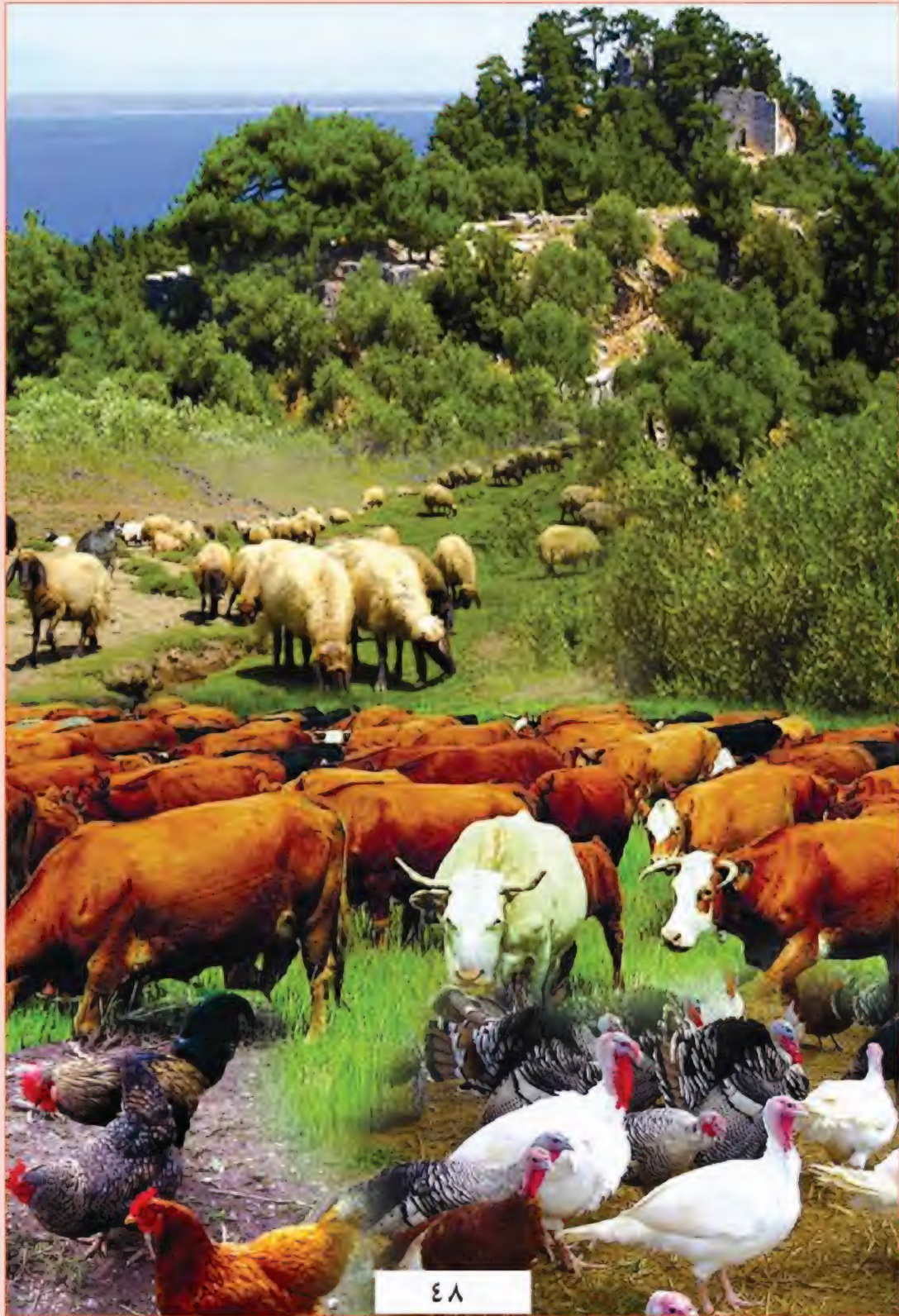
ژجۆرین دی ییت ئازەلی ل عیراقتی :-		
چیل وگامیش	دەوارین سوییاریی و باری	پەلەوەر و ماسی و میشا هنگینی
ل هەموی دەقەریت وولاتی دەیتە خودانکرن جۆرین وان : - چیل ئاسایی - چیل کوردی	ل هەموی دەقەرین وولاتی دەیتە خودانکرن .	پەلەوەر و ماسی دوو ژیدەرین گرنکین خۆراکینە بو ئاکنجیت عیراقتی .

چالاکى:

مفایین وان ئازەلا بنقیسه .

گرفتین خودانکرن تەرشى ل عیراقتی:

- ۱- نەزانینا گرنگیا سامانی تەرشى .
- ۲- کیماسییا ئالفى و خرابییا جۆرین وى .
- ۳- چافدیريا ساخلهمی ب رادهیه کا کیم .
- ۴- نەوکههقی د ریژا گەشبوونا سامانی تەرشى و ژمارا
ئاکنجیياندا .

٢- سامانی کانزا :

بیگومان سامانی کانزا ی ب بنه مایه کی سهره کی یی گه شبوونا
پیشه سازی دهیته دانان. ئهردی عیراقی گه لهک کانزا تیدانه ،
به لی دهرهینانا کانزا هه تا نوکه چهند کانزایه کا ب خوڤه دگریت .

پترۆل (نهفتا خاڤ) :

ژ سهردهمی ئاشوری وبابلی یا عیراقییا پترۆل نیاسسییه .
نهفتا خاڤ کانزایه که ب درێژاهییا رۆژکاری رۆله کی بهرچاڤ
دی هه بیت ل جیهانی . (پترۆل - نهفتا خاڤ) بوویه
ژیده ری ژیان و پیشکهفتنی . ، ژگشت ژیده ری وری پتر
بکاردهیته . ژیده ره کی سهرکی یی که رهسته یی هه می جورین
پیشه سازیا پهینی (زبلی) کیمیاوییه .

وینی بهرهمینانه نهفت ل کهرکوکن

دابه‌شبوونا جوگرافيا زه‌فييت پترۆل ل عيراقى:

١- چالين هه‌رئما كوردستانى.

أ- چاليت پاريزگه‌ها كه‌ركويكى پي‌ك هاتينه ژ چاليت باباگورگور، جه‌مه‌بوور و باى حه‌سه‌ن.

ب- چاليت پاريزگه‌ها مويسل (نه‌ينه‌وا)، پي‌ك هاتينه ژ عه‌ينزالا، به‌تمه.

ج- چاليت روژه‌ه‌لاتى : چاليت نه‌فتخانى ل نيزيك خانه‌قين ل پاريزگه‌ها دىالا.

٢- چاليت باشورى :

أ- چاليت پاريزگه‌ها به‌سرا : پي‌ك هاتينه ژ چاليت زوبير، روميله يا با شور و باكوور و ئه‌رتاوى.

ب- چاليت پاريزگه‌ها (ميسان) وه‌ك چاليت ئه‌بوغوراب، فه‌كه ، بازركان .

ده‌رئنانا نه‌فت ل چالى زوبير (به‌سره)

نەخشەى دابەشبوونا چالیت نەفتى ل عێراقى

۲-گوگرد(کبریتی) :

کبریت گرنگییه کا ئابوریا مه زنا هه ی .بتایبته د پیشه سازیییدا
دقی سهرده میداراده یا پیشکهفتنا دهوله تی دپیشه سازیییدا گرتدایه
(بهنده) ب کارهینانا کبریتیقه، چنکو دگه لهک پشه سازیییدا
دهیته ب کارهینان. وهک پیشه سازیا پهینی، شویشه ، کاغه ز ،
فوسفات.

ژیده رین کبریتی دوو جوړن .

- ۱- کبریتا رهمدی ل ژیرئهردی. ل دهقهر(میشراق) ی باشووری
باژیړی موبسل ههیه .
- ب-گازا سروشتی(غاز): ل کارگه ها پاقشکرنی ل که رکوبکی دهیته
دروستکرن .

۳- فوسفات :

- ب رهمدینی ل بانییا روژئاقا نیژیکی باژیړی روتبه ل دهقهر
عه کاشات زوره .
- کومه لگه هه کا پیشه سازی بو دروستکرنا جوړین پهینی فوسفات
هاتییه دامه زانندن.
- مفایه کی زوری هه ی بو وهلاتی، کانزایین دی ژی هه نه وهک:
قییر ، خوی ، کومرا بهری ، ئاسن، مه رمهرهتد

۳- پيشه‌سازى

پيشه‌سازى دعيراقيدا دېنه دوو به‌شېن سهره‌كى :

- ۱- پيشه‌سازىا دهرهينانې وهك : نه‌فتا خاڅ و كپرېت و فوسفات
- ۲- پيشه‌سازىا گوهورينې : پېك هاتېپه ژگوهورېنا كه‌رستېت خاڅېن كانزايې و روه‌كى و تهرشى وهك نه‌فتا خاڅ وپه‌مبوى وهرېن.

گرنگترېن پيشه‌سازىت گوهورينې:

- ۱- پيشه‌سازىا خوړاكى وهك :
روينې رووه‌كى و شه‌كرل مېسان و به‌سرا و به‌غدا.
- ب- پيشه‌سازىا كېمياوى وهك :
پيشه‌سازىا دهرمانال سامه‌را و سابوېنې و كاغه‌زې ل به‌سرا.
- ج- پيشه‌سازىا كه‌ره‌ستېت ئاڅاھييا وهك : چيمه‌نتو، خشت (تابوق) ل سه‌ماوا وحله، وشوېشا ل رهمادى.

وېنې كارگه‌ها چيمه‌نتو ل بازىان

ژ گرنگترین پیشه‌سازی‌ت هه‌رێما کوردستانی:

- ۱- پیشه‌سازی‌ا قوتی به‌ندی (قوتیکرن) ل پارێزگه‌ها دهۆک و هه‌ریر ل هه‌قلیری.
- ۲- پیشه‌سازی‌ا شه‌کری وچیمه‌نتوی ل سلیمانی.
- ۳- پیشه‌سازی‌ا چنن دروستن ل هه‌ولیری.
- ۴- پیشه‌سازی‌ا ده‌هینانا نه‌فتی وگازا سروشتی ل که‌رکوک.

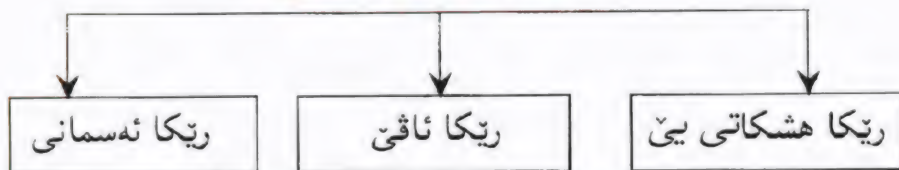
وینی کارگه‌ها ئاسنی ل هه‌ولیری

۴- قه‌گوه‌استن و بازارگانی

نیکهم / قه‌گوه‌استن :

ریکیت قه‌گوه‌استن ب شاده‌مارا ژیارا ئابووری و کۆمه‌لایه‌تی و ره‌وشه‌نبیری یا هه‌روه‌لاته‌کی ژ وه‌لاتیت جیهانی ده‌یته دانان.

ریکیت قه‌گوه‌استن

۱- ریکیت ترومیلا

ب - ریکیت ئاسنی (شه‌مه‌نده‌فه‌ر)

ریکا هسکاتی یی

رېكا دەريايي كەنداقا عەرەبى

رېكيت ئافى

فېرۇكە

رېكا ئاسمانى

نەخشی ریکیت فەگواستنی

دوومەم - بازەرگانی :

ئەم دشیین بێژین چالاکیا بازەرگانی گریدایه ئاستی
پیشکەفتنا ھۆکاری قەگوهاستنیقە ، لەورا گەشکرنا قەباری
بازەرگانی مەلمەلە دگەل ھەبوونا ھۆکارین قەگوهاستنی .
ھەروەسا باری بازەرگانی گریدایه ب گەشکرنا ئابووری (چاندن
و پیشەسازی) بێقە .

بازەرگانی دبتە دوو بەش :

۱- بازەرگانی نافخوو :

مەبەست ژ قەگوهاستنا کەل و پەل و کارگوزاریا ژ دەقەرەکی
بۆ دقەرەکا دی د ناڤ وەلاتیدا .

۲- بازەرگانی دەرڤە :

قەگوهاستنا کەل و پەل و کارگوزاری د ناڤبەرا عیراقی و
وەلاتین دی یان پێک ھاتییه ژ کردارا ھنارتن و ھینانا کەل و پەلا ،
عیراق نەفت و خورمە خورمی . دەنیرتە دەرڤە .
بەرھەمی پیشەسازیا تایبەت ب مەکینە و ئامیر و ئۆتۆمبیلەقە ،
ئەو کەرستیت کو بۆ پیشەسازیا نافخوو پیوستن ژ دەرڤە دەھینیت .

۵- گەشت وگوزار :

چالاکیا گەشت وگوزار ، دەرەمەتەکی زۆر گرنگە بۆ وەلاتی ، د
عیراقیدا چەندین شیانیت گەشت وگوزاری ھەنە ، بووینە ھۆبی
ھاندانا گەشتیارا دا سەردانا وان بکەن .

چەند ھۆکار ھەنە کاردکەنە سەر باری گەشت و گوزاری
ل عیراقی و گرنگترین ھۆکار ئەقەنە:-

۱- ھۆکارین مرۆقی :

ا- ھەبوونا شوینوارین دیرین کۆ ناڤودەنگیت ناڤخۆ و جیھانی ھەنە .
ل عیراقی کەقنترین شوینواریت شارستانی مرۆقایەتی ھەنە .
وێک شوینواریت پارێزگەھیت : ھەقلیر ، کەرکوبک ، بەغدا ،
موبسل ، سەماوہ ، دیوانیہ .

ب- ھەبوونا مەزارین ئایینی (گۆریت مرۆقی چاک) ل کەرەلا ،
نەجەف ، موبسل و بەغدا ھتد .

ج- ھەبوونا پیشەسازی فۆلکلۆری .

د- بەنداڤیت مەزنی ئەگرتنا ئاقی : دۆکان ، دەرەندیخان ،
حەبانیہ .

۲- ھۆکارین سروشتی :

ا- دەقەریت گۆم و حەویکا . دەقەرەکا سروشتی و جوانە ،
دەولەمەندن ژ ئالی ئاقی ، روھکیت سروشتی ، بالندین کوبقی .

ب- دەقەریت شاخاوی ییت ھەرما کوردستانی :

ھەریمما کوردستانی شیانیت سروشتی زۆر یین تیدا ھەین بۆ
گەشت و گوزاری ب تایبەت دەقەرین شاخاوی ییت بووینە جەھێ
گەشت و گوزاری ، رێژا ھەرە زۆر ژ دامەزراییت گەشت و گوزار ل
گشت عیراقی ئامیز دکەت . ئەقە ژێ ژبەر :

- ١- هه‌می جو‌رییا دیمه‌نیت سروشتی یێن جوان و دلراکیتش ژ چیا و دۆل و شکەفت و سویلاف و ریکیت بلند و ب چەپ چیر.
- ٢- سه‌قایی گونجای. هاقینا پلاگه‌رمی ل ده‌قه‌ریت شاخاوی ده‌یتە خوراری .
- ٣- ده‌وله‌مه‌ندیا ده‌قه‌ری ژ ئالی رووه‌کیت سروشتیقه‌ . بوونا ریک و دارستانا و گژ و گیا جوانییەکا دایه‌ ده‌قه‌ری هه‌تا بیته‌ جهه‌کی گه‌شت و گوزاری .
- ٤- ده‌وله‌مه‌ندیا ده‌قه‌ری ب ژیده‌رین ئاقي .
روبار وکانی ویین(کانزایی وگه‌رم) بووینه‌ هوکارین دروستبوونا جهین گه‌شت و گوزاری .
- ٥- هه‌بووناژماره‌یاکا مه‌زن ژ ته‌یرو ته‌والا وگیاندارو په‌زی کیقی چه‌ندین هوکارین دی ، ده‌قه‌ر کره‌ جهه‌کی گه‌شت و گوزاری .

هاڤینگه‌هین هه‌رێما کوردستانی نه‌قه‌نه :

- ١- هاڤینگه‌هین پارێزگه‌ها هه‌قلیری وه‌ک : شه‌قلاوه‌، گه‌لی عه‌لی به‌گ، بیخال، جندیان. بنیره‌ وینی ژماره‌ (١٢)
- ٢- هاڤینگه‌هین پارێزگه‌ها ده‌وکی وه‌ک : گه‌لیی ده‌وکی ، زاویته‌، سیاره‌تویکا، سه‌رسنک، سویلاف، شه‌رانش، سیپه‌.
- ٣- هاڤینگه‌هین پارێزگه‌ها سلیمانیی وه‌ک : سه‌رچار ، نه‌حمه‌داوا ، دۆکان ، ده‌ربه‌ندیخان ، قه‌ره‌داغ ، نه‌زمر .

گرنگيا گەشت و گوزارین :

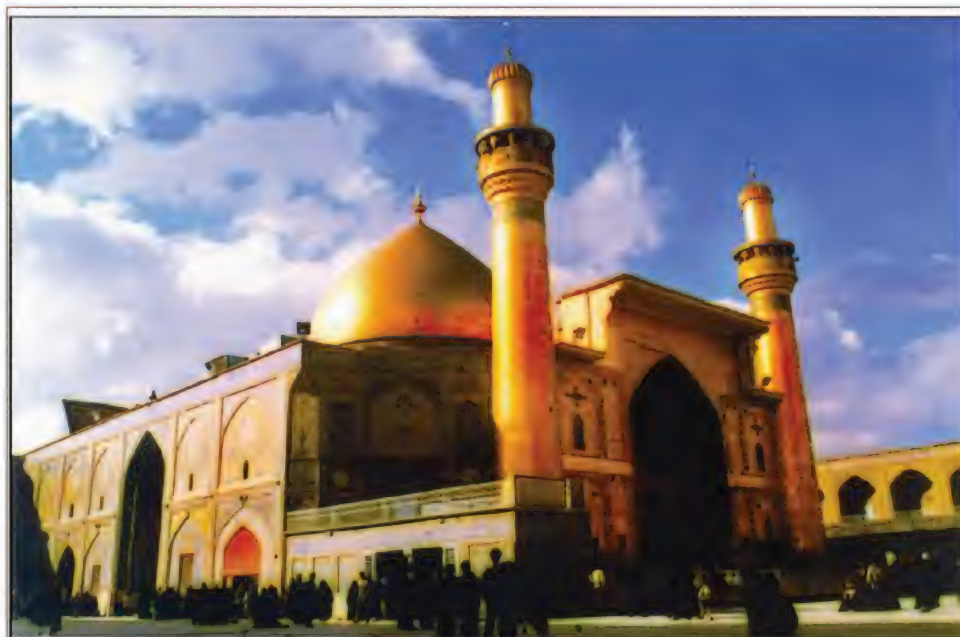
- ۱- داھاتییەکی نەتەوھیی گرنگ پتیک دەینیت .
- ۲- ھۆکارەکی گرنگی راگەھاندن و دانەنیاسینا وەلاتی ب بیانی
- ۳- ھۆکارەکە بۆ ھەواندن ونوبکرنا چالاکیا مرۆقی و پەیداگر
کارییە .

وتەدی ھاڤینگەھا گەلی عەلی بەگ

وینئ مه زارئ (نه بی یونس) ل پاریزگه ها مو یسل

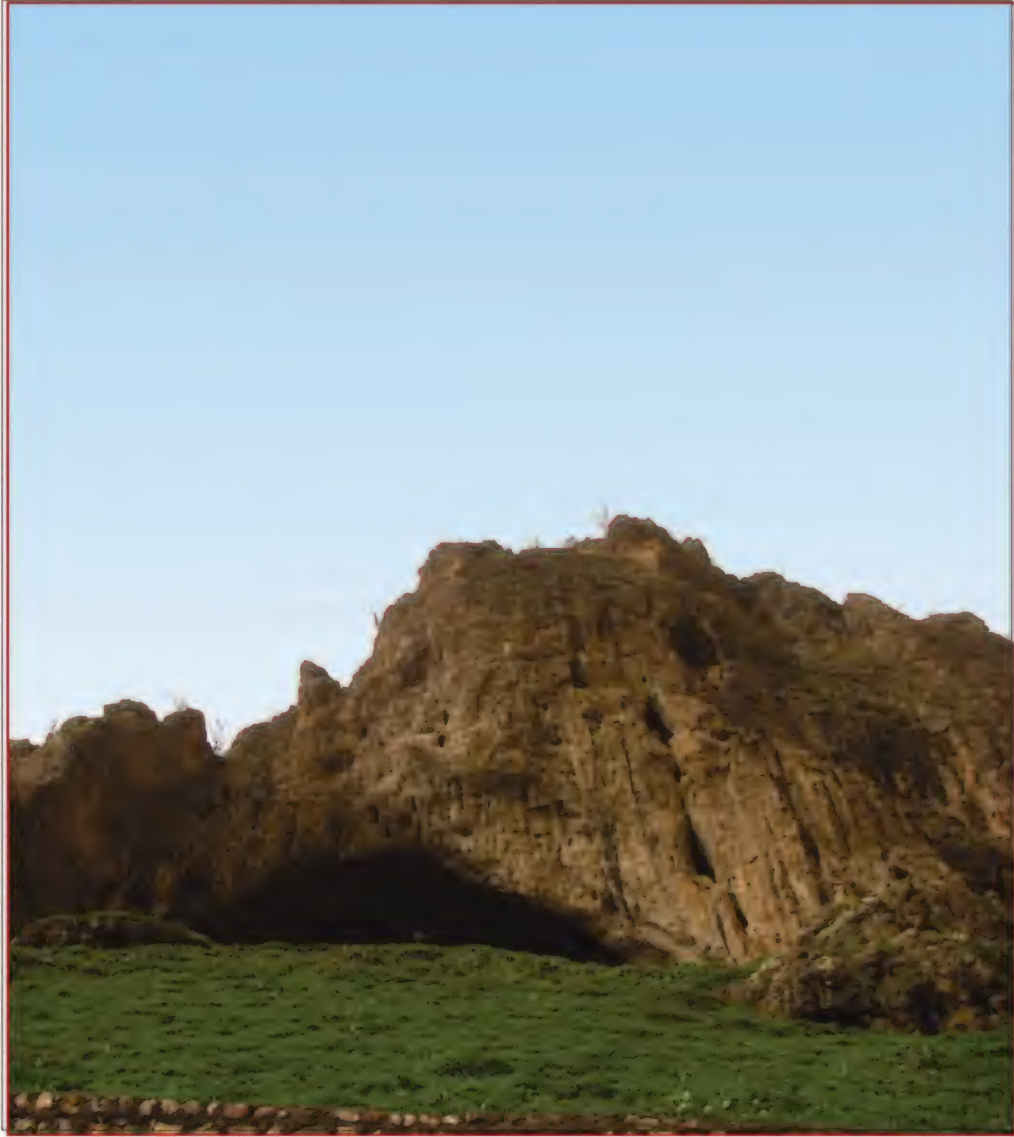
وینئ مه رقه دا (ئیمام حسین) ل پاریزگه ها که ربه لا

مه زاری (ره بهن بویا) ل شه قلاوه

ویتی (په رستگا لالش) ل شیخان

بەندە دووئ
مێژووێ کوردستان و عێراق نووێ و
هەقچەرێ

بەشی ئىككى:

كوردستان و دەستەلاتا عوسمانى

أ- كوردستان ل دەسپىكا سەدى شازدیدا:

كوردستانا مەزن ل دەسپىكا سەدى شازدیدا ژ چەندىن مىرنشین و دەست
هەلاتین مىراتگرین كوردی پىكەتابوو كو هەرتىك ژوان وەكى نیف
دەولەتەكی حوكمى دەقەرەكی ژ وەلاتى دكر. ئەف مىرنشینە ژ روپى
دەستەلات و پووبەر و هیزىفە ژ ئىك جودابوون كو هندكا دەست هەلات و
پووبەرەكی بەرتەنگ هەبوو. بەلى مىرنشینا وا هەبوو دەقەرەكا بەرفرەه
ل ژىر دەست دا بوو. هەروەسا ئەم دشیین بیژین هندەك مىرنشین ب
دروستی د سەرپەخۆ بوون، بەلى هندەكین دى دویفەلانكین دەولەتین مەزن
یین دەقەرە بوون.

كوردستانى د دوى دەمیدا ژمارەكا ژۆر مىرنشینان فەرمانرەوايا
كریه ژوان :

هندەك ژ مىرنشینین كوردی ل كوردستانى						
مىرنشینا	مىرنشینا	مىرنشینا	مىرنشینا	مىرنشینا	مىرنشینا	مىرنشینا
هەكارى	بۆتان	لۆرستان	بادینان	سۆران	ئەردەلان	موكریان

راھینان

قوتابیی خوشتقى ب هاریکاریا مامۆستایی خو بزاڤی بکه چەند
مىرنشینین دى بنقىسە ژیلی ئەقین سەرى:

..... ۱- ۲- ۳-

ب- به رفره هخوازیا دهوله تا سهفهوی ل کوردستانیدا :

ل سالا (١٥٠١ز) شاه ئیسماعیلی سهفهوی شهنگستی دهوله تا نوی ل هه ریما تازه ربیجانا ئیرانی دامه زراند. کو بناقی شیخ سهفیه دینی باپیری مه زنی شاه ئیسماعیل بناق کریوو ب (دهوله تا سهفهوی). پشتی دهست هه لات ل سهر ئیرانی سهپاندی، شاه ئیسماعیل چاق ل وهلات و دهقه رین دهووبه رین خو بوو. وه کوردستان و دهقه رین عراقی کو بهایه کی سیاسی و ئابوری و ئایینی (ئۆلی) گرنگیان هه بوو. ل نافه را سالین (١٥٠٦ - ١٥٠٨ز) شیا پشکا هه ره مه زنا کوردستانی داگیر بکه ت. ئه وژی ب ریکا هیزا له شکری ژلایه کی فه و ب کارئینانا شیوازی نه رم و پیدانا سوز و په یمانا ژلایه کی دیقه. به لی ئه ف دستکه فتنه ل کوردستانی ب ساناهی دهست نه که فتن، ژ بهر هنده ک میرنشین و دهسته هلاتین کورد ب توندی دژی هیرشین (شاه ئیسماعیل)ی راوهستان و زیانین مه زن گه هاندی.

سه رباره ت ب دهقه رین عراقی ژی (شاه)ی ل سالا (١٥٠٨ز) شیا دهست به سهر باژیژی به غدا دا بگریت و دهوله تا (ئاق قوینلو) ژناف بهت کو ل به غدادا دهست هه لاتدار بوو. پاشی هیرش کرنه باشووری عراقی تا باژیژی (به سرا) گرتی.

ل به رامبه ری میر و سه رکردین کورد شاه ئیسماعیل ل دهستیکی سیاسی ته کا نه رم پهیدا کرد و له دهقه رین خو هیلان. به لی ل داویی بزافکرن بو ژنافرنا قان دهست هه لاتدارین کورد، چونکه ژ هندی دترسیا نه کو جاره کا دی بزافا سه ربه خویا خو بکه ن. ئه فه ژی بو ئه گه ری نه رازیبوونا کورداو که فتنه هزرکرنی بو وه رگرتنا هه لویسته کا دروست به رامبه ری قی سیاسی.

ج- دھولەتا عوسمانیئ و مەملانئ ئەگەن سەفەوییان :

ل دوماھیا سەدئ سەیزدەئ زایینی میرنشینەکا تورك ل باکورئ رۆژئافایی ئەنادول پیکھات. دانەر و باپیرئ مەزنی قئ بنەمالئ میر (عوسمانی کورئ ئەرتوغرول) بو و ژبەر ھندئ ب میرنشینا عوسمانی ناڤ کر. پشٹی بەرفرەھبووی ب دھولەتا عوسمانی ھاتە ناسکرن. ئەڤ دھولەتا ل دەستپیک سەدئ شازدیییدا ببوو ئیمپراتوریەکا بەرفرەھ و رۆژھەلاتا ئەوروپا و ناڤەرەست و رۆژئافا ئەنادولئ بخوڤە گرت.

وینی عوسمان کورئ ئەرتوغزول

راھینان:

۱- شاھ ئیسماعیل چاڭ کره کوردستانی و عیراقی ژیهه مفایهکی
..... و و هه بوو.

۲- شاھ ئیسماعیل ب دوو ریکا دهقهه داگیر دکرن:

۱- ۲-

شهری چالديران:

ئەقئ به رفره هخوazia دهولهتا سهفهوی کو بهری مه باس ژئ کری گه ف ل
سهه سنورئ رۆژه لاتئ عوسمانیا دروستکرن، ژیهه هندی سولتانئ عوسمانیا
سلیمئ ئیکئ شهر دژئ دهولهتا سهفهوی پاگه هاند و ههردوو له شکر ل
۲۲ئ ئابا ۱۵۱۴ز ل دهشتا چالديران، بهیهک گه هشتن کو دکه فیهه باکورئ
پۆژه لاتا ده ریاچکاوانئ له شکرئ عوسمانیا پشت گهرم بو ب چهکئ توپ و
هیزه کا پیاده یا ریکخستی و ب هیزه بوو. ژیهه هندی د شه ریدا ب
سهه رکه فتن و شاھ ئیسماعیل ب برینداری ل مهیدانا شه ریدا رزگار بوو.
پشتی قئ سهه رکه فتنئ سولتان سهلیم چۆ دناڤ باژیرئ (تهفریزئ) کو
پایتهختئ سهفهوییا بوو. به لئ ل دوماهیئ خوژئ قه کیشا و شاھ ئیسماعیل
هاته دناڤ پایتهختئ دهولهتا خۆدا. هه رچهنده د ئه نجامئ قئ ژیرکه فتنئ
دهولهتا سهفهوی نه روخیا و ژناڤ نه چوو، لئ دهست هه لاتا وئ ل
کوردستانی لاواز بوو.

وینئ
شهرئ چالديران

د- رۇئى كوردا د شهرئ چالديراندا:

هەردوو دەولەتە ئا عوسمانى و سەفەوى بەرى شهرئ چالديران بزاڭكرن
مفاى ژ هیز و شيانئ كوردا وەربگرن.
بەلى ئاشكرا بوو گەلەك مير و سەركردئ كورد مەيل بو لايئ دەولەتە
عوسمانى قە ھەبوو. چونكو سەفەوييا سياسەتەكا توندوتیژ ھەمبەرى وان
بكارئينا بوو. ھەروەكى ل پئشيئ مە باس ژئ كرى. ھەروەسا سولتان
سەلىمئ عوسمانى چەندىن سۆز ب كوردا دابوو كو دەستھەلات و ميرنشينئ
كورد ل جھئ خو بمينن و (دان)ى (اعتراف) پئ بدەت. ئەوژى برىكا
كەسەكئ كوردئ بناڤ و دەنگئ خو ھەى لئك عوسمانيا ئەوژى (مەلا
ئيدريسئ بەدلىسى)بوو. د ئەجامدا شازدە ميرئ كورد ب هیزئ خو قە
بوونە پالپشتئ لەشكرئ عوسمانى د شەرى چالديراندا.

شا ئيسماعيلی صهفهوی

سولتان سهليمی ئیکی

راهینان:

قان قالایا پر بکه:

- ۱- چالديران دكه فیته به شی ده ریاچكا وان.
- ۲- سولتان سهليمی باژیری داگیر کرد كو پایته ختی سهفهویان بوو.

ه- نه نجامین شهرئ چالديران ل سه ر کوردستانی:

دشهرئ چالديراندا نه نجامین گرنګ ل کوردستانی دیاربوون. چونکه ل نه نجامی شهرى و هندهك گورانکاریین دی، کوردستان ب کریار دناقبه را ههردوو دهوله تا یا عوسمانی و سهفهوی دابهش بوو. ههروهکی ل خواری باس ژئ دی هیته کرن.

ئىكسەر پىشتى شەرى چالدىران راپەرینه کا به رفره ه ل کوردستانى رویدا،
 دەمى کوردا ل زوربه یا باژیر و کهلهین کوردستانى دژى پاشقه مایین هیژین
 سهفه ویا راپهرين دا ژ کوردستانى دهریکه ن. ئه و بوو ل دیاربه کر و به دلیس و
 سه عهرد و ساسۆن و پالۆ و کهرکوک و ههولیر و هنده ک باژیرین دى ژ هیژین
 سهفه ویا پاقرکرن و میر و سه رکردین کوردا دهست هه لاتیا خو ل دهقه رین
 خو دامه زراند.

چالاکى

ب هه فکاریا مامۆستای

پىشتى شەرى چالدىران کورد دژى پاشقه مایین سهفه ویا راپهرين ل
 باژیرین:

—۱

—۲

—۳

—۴

پىشتى شەرى کهندافىی دووی و شکه ستنا رژيما عیراقى کورد ل
 کوردستانا عیراقى راپهرين ل فان باژیرین لخوارى:

—۱

—۲

—۳

—۴

و- ریکهفتناما کوردا و عوسمانیا :

رازیبوونا کوردا ب دهسته لاتداریا عوسمانیا لدویف ریکهفتنامه کی بو و کو
ل ناقبه را میر و سه رکردین کوردا ژلایه کی فه و دهوله تا عوسمانی ژلایه کی
دیقه گریدابوو.

مه لا ئیدریسی به دلیسی ژی کو نوینه ری دهوله تا عوسمانی بوو دناقبه را هردوو
لا ل سال ۱۵۱۴ز ئه ف ریکهفتنامه ریکئیخست کو تیدا:

- ۱- دان ب حوکی پشتا و پشت و سه ربه خو یا ناخو یا میرنشین کورد بدنه.
- ۲- هردوو لا د شهر و کریارین له شکریدا هه کاریا یه کبن.
- ۳- کورد خویک و بیشا بدنه دهوله تا عوسمانی.

گرنگیا ریکهفتنامی:

ل نقیسنین رهسمین دهوله تا عوسمانی دان بوان ریکهفتناما دا بوو،
ههروه سال ریکئیخستنا کارگریادا هاتبووه لبه رچا فگرتن، ههروه کی د
نامه کا رهسمی یا سولتان سه لیمی ئیک کی دا دیار دبیت کو ل سال ۱۵۱۵ز بو
مه لا ئیدریسی به دلیسی هنارتی. ژیه رهندی ئه م دشین بیژین کو
کوردستان ل سه رده می دهوله تا عوسمانی دا دهسته لاتا خویا خو مالی و
سه ربه خو یا ناخویی پاراستیه. یان لدویف گوتنا نوکه کوردا د ئه وی
سه رده میدا (فیدرالی) هه بوو.

مهلا ئىدرىسى به دلىسى

ز- به رفره خوازىيا ل سهردهمى سولتان سلیمانى قانونى :

ل سالا ۱۵۲۳ز دووباره شهرى دناقبه را هردوو دهولەتا يا عوسمانى و سهفهوى دهستپىكر ، دئه نجامى وان شهر و ليكدانا له شكرى هردوو دهولەتا يا عوسمانى و سهفهوى كوردستان ببوو سه رهرييا له شكركيشيا هردوو دهولەتا و گوره پانا راوه ستيانا هردوو له شكرين وان به رامبه ر ئيك . ل دوماهييدا پشتى موركنا په يماننا (ناماسيه) ي سالا ۱۵۵۵ز لناقبه را هردوولادا، گه له ك دهقه رين دى كوردى هاته پال فان دهقه را كو سولتان سهليمى ل كوردستانى ب دهستقه ته ئىنا بوون، ئهو ژى ئه فه بوون: (وان) و (ئهرزه پۆم) و (شاره زوور).

چالاکى:

دوو گرۆپین قوتابیا بۆ وانا داهاتی (دوو) راپورتا ئاماده بکهن.
یا ئیکى: کاریگه ریا شهر و له شکرکیش ل سهر ژيانا کوردا.
یا دووی: گرنگیا جهی کوردستانی چ دگه هینیت؟

وینی سلیمانی قانونی

چالاکى:

مامۆستایی به ریز: داخوایی ژ قوتابیان بکه بۆ وانا داهاتی به لافوکه کا
دیواری ل سهر میژوویا (دیروکا) کوردی ئاماده بکهن.

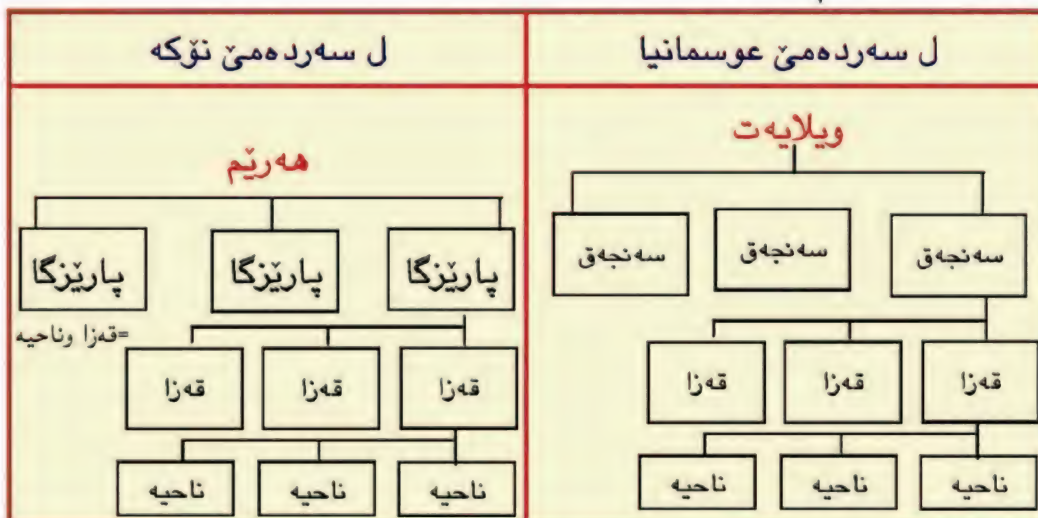
بهشی دووی

بارودوخی کوردستانی ل سهردهمی عوسمانیادا

ا- کوردستان ل ژیر چاقدیریا رژیم کارگیریا عوسمانیادا.

د نهجامی وی ریکهفتنا کۆ سولتان (سەلیم) ی دگەل میرین کوردا گریډای دهولهتا عوسمانی بارودوخهکی کارگیریا تایبەت بو کوردستانی دانابوو کو میرنشین کورد وهك بریارهك ل سەر دابوو سەریهخویهکا دروست هه‌بوو دکاروبارین نافخویی و په‌یوه‌ندییا دگەل ئێك دا. هه‌تا مافی کومکرنا خویک و بی‌شاژی هه‌بوو د ده‌قه‌رین خودا بی ی ده‌ست تیوه‌ردانا ده‌وله‌تا عوسمانی. هه‌روه‌سا ئه‌و میرنشین مه‌زن به‌ایه‌کی گرنگ هه‌بوو عوسمانیا ب ره‌سمی د گوتی (حکومه‌تا کوردی) ئه‌فه هه‌می به‌رامبه‌ری بجه‌ئینانا وان کارین کول سەر مللین وان بوو.

پیکهاتیا کارگیریا ده‌وله‌ت:

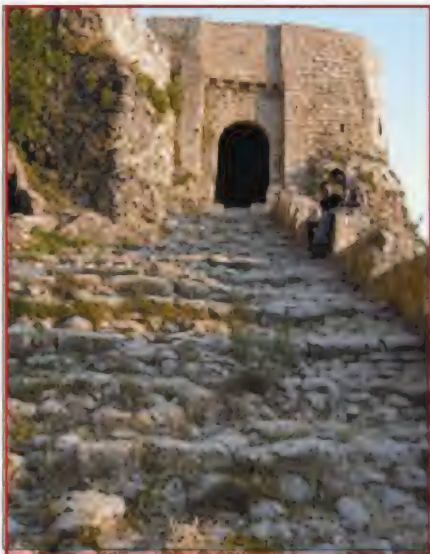

ژ نموونین ویلایه‌تین کوردستانی: ویلایه‌تا شاره‌زوور و دیاربه‌کر و وان و ته‌رزه‌روم و موسل.

هندەك ژ میرنشین کوردا :

۱- میرنشینا بادینان:

دەستپێکا دامەزراندنا و ئێ قەدگەریتە نیقادووئ سەدی سێزدی زایینی، دەستەلاتداریا وی ل دەقەرا بادینانا نوکە بوو، کو ژ زیی مەزن و تا سنوری عێراقی و تورکیا نوکە بخوڤە دگرت. مەلبەندی دەستەلاتداریا میرنشینی ل کەلها (نامیدی) بوو. میری بادینان ریزەکا تایبەت مەبوو ژلای دەستەلاتداریا عوسمانیاقەو مەڤکاریا عوسمانیا کر بوو ل شەری چالدراندنا. ژبەر هندی رولەکی ئاشکرا ل دەقەری مەبوو. ل دەستپێکا سەدی هەڤدی میرنشینی قەژینەکا دیار بخوڤە دیت، مەتا ئێک ژ میرن بادینان کرە والیی (موسل)ی. مەرچەندە ل نیقا دووی یا سەدی هەڤدی میرنشین لاواز بوو. بە ل دەمی بارام پاشا ل سالا ۱۷۱۴ز دەستەلات وەرگرتی دوماهی بقی لاوازی ئینا. (بارام پاشا) کو بناڤ و دەنگ بوو ب (پاشایی مەزن) دەهاتە نیاسین هیمنی و ئاسایش ل بادینان سەپاند و بە ئەگەرا دادوهریی و مەرداینا خو دلی ئاکنجیان بوو خو راکیشا و کاری ئاقەدانکاری و پەرەپیدانی (گەشە کرن) گەلەک ئەنجامدان. ل پشتهی مرنا وی ئاژاوە (فوضی) یا ئاقخویی بارودوخی ئەڤی میرنشینی شلەزاند (تیکدا). مەتا سالا ۱۸۲۲ (محمد پاشا)یی میری سۆران شیا ب هیژ بادینان ب دەسەلاتا خوڤە گرێدەت، ل دەسەلاتداری عوسمانی ب ئەڤی کاری رازی نەبوون و دوماهییدا ل سالا ۱۸۴۲ دەسەلاتا ئەوی میرنشینی ژناقبر.

وینى باژيى ئامىدى و دەرگهئى به هدينان

قەژينا ژيانى:

دەقەرا بادىنان ل ژيىر سىبەرا ئەوئى مىرنشينيىدا قەژينه كا ئابورى و
 رەوشەنبىرى ب خۆقە ديت بوو، چەندىن بەرھەمىن چاندنى و پيشەگەرى
 دهنارته دەرقتە ب تايبەتى بۆ مويسل. وەك تويىتن و رەژى و مس و ئاسن.
 ھەرەسا چەندىن قوتابخانە و بنگەھيىن زانستى دامەزراندن وەك قوتابخانا
 (قوببھان) كۆ سەدەھا كتيىب و چەندىن مامۇستايىن شياندار ل خۆ
 خرقتە كرىبون كۆ بواريىن جۆراو جوريىن زانستىيىن وى سەردەمى تيدا دھاتنە
 خواندن.

قوتابخانا قوبه ها ل ئاميدى

۲- ميرنشينا سوران:

ئەفئى ميرنشينى حوكم ل پتريا دەقەرا ناقبەرا ھەردوو زىيىن مەزن و بچووك دكر، كۆ نھۆ پارىزگەھا ھەولپىر ژى پىكدەيىت. ميرىن سوران دماوى جودا جودا دا مەلبەندى (ھەريىر) و (شەقلاوھ) و (دوين) و (ھەولپىر) و (رەواندوز) كرىنە پايتەختىن خۆ. دىشەرى چالدىراندا ميرى سوران خودايە پال عوسمانيان و دەقەرا خۆ ژ ھىزىن سەفەويا پاقتۇكرن. لى ل سالا ۱۵۳۴ز سولتانى عوسمانى ميرىن سوران ژ ميرنشينىن وان بى بەھر كرن.

كۆچ سوران ژ ھەولدانىن خۆ نەراوەستيان ھەتا دەسەلاتا خۆ ل سەر دەقەرەين خۆ سەپاندىھە. ل نىقا ئىكى ژ سەدا (۱۷) ميرنشينا سوران قەژىيەھە و رۆلەكى سياسى و سەربازىي گرىگ ھەبوو دئەوى دەقەرەيدا، ب

تایبەتی ل بەھانا ھاتنا قەلا (دەم دەم) و ھەولێن وێ بۆ ڤەگەراندنا بەغدا بۆ دەسەلاتا عوسمانی، پشتی کۆ سەفەویان داگیرکری. ھەرچەندە ل ماوی پاشترمیرنشینا سۆران ماوەیەکی نەھێمن ب خۆڤەدیت، لی دەمی دەسەلات کەفتیە دەستی محمد پاشای ل سالا ۱۸۱۳ کۆ ب پاشایی گەورەیی ب ناڤۆدەنگ بوو سەردەمەکی نوی ل میرنشینا سۆران دەستپیکر.

ئەڤی میری ھەولدا قەوارەییەکی کوردی سەربەخۆ دروستبکەت ل ریکا فرەھکرنا دەسەلاتا میرنشینا خۆ بۆ دەڤەرێن کوردێن ئیزدی و بادینان و ھندەک دەڤەرێن کوردستانا رۆژھەلات.

زانباریا پێویست

پاشایی گەورە ئەڤ کریارە ئەنجامداینە:

- ۱- بنیاتدانا کەل و پرا . و قوللە (برج)
- ۲- دامەزراندنا کارخانا چەکی (تۆپ) ل رەواندوز.
- ۳- پویتیەدان ب سەپاندنا ئاسایشی.
- ۴- چیکرنا پارەیی.
- ۵- گرنگیدان ب لایەنی رەوشەنبیری و دەرکەفتنا دەھان ناڤداران دباری رەوشەنبیرییدا ژوان ژنی (محەمەد کورێ ئادەم).

وڙي پاشاي مهن

وڙي ٽوپا مڙسٽا رهجهبي

لي دهولهٽا عوسماني نهڻ فرهمخواليا ميري سوران ب مهترسي دانا رڙهر
هندي ل سالا ۱۸۲۶ پشتي هيرشهڪا بهرفره پاشاي گهوره ب ديلي
(نيخسیر) گرت و ل سالا ۱۸۲۷ رٿناڦير، پشتي چهند سالاڪي ب نيڪجاري
ميرنشينا وان ههرفاند.

۳- میرنشینا بابان:

دهسټپيكا دامه‌زاندنا میرنشینا بابان قه‌دگهریت بۆ دوماهیا سه‌دا (۱۵)،
لی ل دوماهیا سه‌دا (۱۶) ژناڤ چوو، هه‌تا (فه‌قی ئه‌حمه‌دی داره‌شمانه) ل
ناقه‌راستا سه‌دا (۱۷) ل ده‌قه‌را مه‌رگه‌وپشده‌ر میرنشینا بابان سه‌رژنوی قه‌
قه‌ژانده‌قه‌ پاشتر میرین بابان به‌رده‌وام بۆ ده‌قه‌رین ده‌ورو به‌ر چقین خو
هاقیتن ب تایبه‌تی ل سه‌رده‌می (بابه‌ سلیمان) کۆ ده‌قه‌رین شاره‌زوور و
قه‌رده‌اغ و بازیان و ده‌قه‌رین دی ده‌ست ب سه‌ردا گرت و قه‌لاجوالان کره
پایته‌خت. ئه‌ڤ میرنشینه سه‌ره‌رای هندی تووشی چهند گیروگرفتار بوو ب
ئه‌گه‌ری کیشه و ململانا ناڤخویی و ده‌ستکاریا ده‌ره‌کی، لی ژ فره‌هبوون و
ب هی‌زبوونی نه‌که‌فت، ئه‌بوو ل سالا ۱۷۶۴ ل پال ده‌قه‌ره‌ بنه‌ره‌تین ئه‌قی
میرنشینین کۆیه و هه‌ریرو پردی و هه‌ولیر و قه‌ره‌حه‌سه‌ن و به‌دره‌و جه‌سان
و میرنشینا ئه‌رده‌لان ژی قه‌دگرت.

ئیه‌راهم پاشایی بابان ژی ده‌قه‌رین دی ئیخستنه‌ سه‌ر و ده‌ستکه‌فته‌کا
گرنگ ب ده‌ستقه‌ ئینا ده‌می ل سالا ۱۷۸۴ بازیری (سلیمانی) ئاڤاگر
ب پایته‌خت.

راهینان

ناڤی پایته ختی ئە ڤان میرنشین کورد ل خانین به تال بنقیسه ؟

پایته ختی میرنشینا سوران	پایته ختی میرنشینا بادینان	پایته ختی میرنشینا بابان

ئە ڤه هیز و دەستەهەلاتا بابان وەکر میرین وی روله کی گرنگ هەبیت ل شەرین دەولهتا عوسمانی لگەل ئیرانی و ل بەهانا هاتنا والیین بەغدا ل دەمی تەنگافیاندا، ئەو میرین کورد ل دەستیکی سەدا (۱۹) هەند دەسەلاتداربوون تەنانهت (حەتا) وان دەست هەبوو ل دانان و لابرنا والیین بەغدا. دگەل وان هەلوێستین کۆ وان هەبوون ئەگەر بەرژەوهەندیا وان دگەل عوسمانیان ناکۆک ببا ل رویی وان رادوەستیان و راپەرین (سەرهلدان) بەرپادکر. گەلەک ژ میرین بابان ئە ڤه پینگاڤه هاقیت، لی ژ هەمیان ب ناڤودەنگتر ل ئەڤی بواری (عەبدولرەحمان پاشا یه) کو گەلەک هەول ژ ئەڤی جووری دان.

ژیهەر هندی د دوماهییدا دەسەلاتدارین عوسمانی بریاردا ئەوی میرنشینی ژناڤ ببهن و ل سالا ۱۸۵۱ ئە ڤه کاره بو وان دەستڤهات.

وینى عەبدولرەحمان پاشا

راھینان

- ۱- میرنشینا بادینا ل نیقادووئ سەدا دامەزرا. دەقەر
ژێر دەستەھلاتا وی دكەقیتە دەقەر..... پایتەختی وی باژیری
..... بوو.
- ۲- میرنشینا سۆران ل نیقا ئیکئ ژ سەدا قەژیە قە ل سالا
۱۸۱۲ پاشایی دەستەھلات کەفتە دەستی ئەفی پاشای
کارخانا دامەزراند.
- ۳- میرنشینا بابان دەسپیکا دامەزراندنا وی قەدگریتە قە بۆ دوماهیا سەدا
..... ل سالا ۱۷۸۴ باژیری هاتە ئاڤا کرن ب ناڤ
و دەنگترین میرین وی بوو.

شہرہ فحانی بہ تلیسی

ب - سیاست و رهفتارا عوسمانیان د کوردستانیډا :

دهسته لاتدارین عوسمانی د سیاستا خوډا بهرامبه ر کوردستانی ههمی دهمان و ل دویڅ ئهوی ریکهفتننامی رهفتار نه دکر، بهلکی ب بهر شیوازیڼ (جودا جودا) وان هه ولدا سهر به خوډا نافه خوډا کوردان کیم بکه ن و بهر ژه وهندیڼ خو د کوردستانیډا دابین بکه ن. ژ ئهقی چهندی ژی دوه بهر کی دناقه را میرنشینان و بهلکی دناقه را دهسته لاتدارین یه ک بنه مالا میرنشینا پیدای دکر بو لاواکرنا وان. هه ردهم دگل ئه قیدا مفا وان ژ کوردان دیت بو جهنگ و له شکر کیشیا خو و سامانی کوردان وان ب چهنده ها شیواز ب تالان دیر.

ل نافه راستا سه دا (۱۹) عوسمانیا ههمی میرنشین کوردی ژناډ برن و کوردستان که فته ژیر کاریگریا عوسمانیا دا و لهقی ده میدا ژ کومکرنا باج و سهر یازگرتنی هیچ کاره کی دی د کوردستانیډا جیه جی نه دکر، ژیه ر هندی ههمی لایڼ ژيانا نابوری وکومه لایه تی و رهوشه نبیری و تهن دوستی د کوردستانیډا وهکی هه ریمین دی سهر ب دهوله تا عوسمانیقه هیچ پیشکه فتنه ک ب خوډه نه دیت بوو.

راهینان

عوسمانیان ههمی لایه نین ژیانی ل کوردستانی پشت گوئی خو ئیخستبوون ژوان ژی:

.....ووو	ژيانا نابوری
--------	--------	--------	--------------

ج - هه‌لویستی کورد:

به‌رامبه‌ری سته‌م و زۆرداریا عوسمانیان و ده‌سه‌لاتدارین ئیرانی، میرو
سه‌رۆکین کوردان دگهل کورپین کوردا چه‌ندین سه‌ره‌لدان (راپه‌رین) و
شوره‌ش راگه‌هاندن ل ده‌قه‌رین کوردستانی وه‌ک سه‌ره‌لدانا برادوست ل قه‌لا
(دم دم) ب سه‌روکاتیا خانێ له‌پ زێرین ل روژئاڤایی ده‌ریاچا ئورمی و
سه‌ره‌لدانین میرین بابان ب تایبه‌تی سه‌لیم پاشا و عه‌بدولرحمان پاشا و
سه‌ره‌لدانا یه‌زدانشیروسه‌ره‌لدانا پاشایی مه‌زنێ ل ره‌واندوزی و سه‌ره‌لدانا
به‌درخان پاشا ل میرنشینا بوتان.

وینی هیلکاری قه‌لا دم دم

لى ژئەقانه ھەميان گرنگتر شورەشا شىيخ عوبەيدوللا نەھرى بوول دەقەرە
 ھەكاريا لباکوورا کوردستانی، کۆل سالا ۱۸۸۰ ز دژی ھەردوو دەولتین
 عوسمانی و ئیرانی شورەش راگەھاند و داخووزیا سەرپەخۆیا ھەمی
 کوردستانی و پیکئینانا دەولەتەکا کوردی کروشیا دەقەرەکا بەرفەرە
 دناقبەرا ھەردو دەریاچین وان و ئورمی دا رزگار بکەت.
 لى ھەمی ئەو سەرھەلدان و شورەش بەرامبەر زەبر و زەنگا داگیرکەرەن و
 پیلانین وەلاتین ب ھیز ھاتنە سەرکوتکرن و ب سەر نەکەفتن، لى کورد بى
 ئومید نەبوون.

چالاکی

مامۆستایی بەریز :

دەریای داستانا قەلا (دم دم) داخووز بکە گرۆپەک بەلاقۆکەکا سەر
 دیواری ئامادە بکەت.

گه شه کرنا هوشیاریا سیاسیا کورد :

ل دوماهیا سه‌دا (١٩) و ل ده‌ستپیکا سه‌دا ٢٠ هوشیاریا سیاسیا و ره‌ه‌شه‌نبیریا کورد په‌ره‌سه‌ند (به‌لاقبوو) ب تایبه‌تی ل ناڤ ته‌خا خوینده‌وار و ره‌ه‌شه‌نبیرین کورد کو ل نه‌سته‌مبول و باژیرین مه‌زن کو د ئاکنجی بوون. د نه‌نجامدا ل سالا ١٨٩٨ زیه‌که‌مین روژناما کوردی ب ناڤی (کوردستان) ل قاهره‌هاته ده‌رئیکستن ژ لای میقداد مه‌دحت به‌درخان څه، هه‌روه‌سا وان ده‌ست ب پیکتینانا کومه‌له و ریکخراوان کر. ل سالا ١٩٠٠ زیه‌که‌مین کومه‌له کوردی هاته دامه‌زراندن ب ناڤی (کومه‌له‌ی عه‌زمی قه‌وی کورد) ول سالا ١٩٠٨ کو جوړه ئازادیه‌ک د ده‌وله‌تا عوسمانیدا په‌یدا بوو، هنده‌ک کومه‌لین دی هاتنه پیکتینان وه‌ک (ته‌عاون و ته‌ره‌قی کورد) و کومه‌له (هی‌قی). هه‌روه‌سا ل روژه‌ه‌لاتا کوردستانیدا کومه‌له (جیهان‌دان) و کومه‌له (ئیس‌تخلاسی کوردستان) هاتنه دامه‌زراندن. هنده‌ک ژوان کومه‌له و ریکخراوه روژنامه‌یه‌ک یان گوڤاره‌ک ده‌رئیکستن و روئی خودیت د تیک‌وشانییدا.

وینی

روژناما کوردستان

ويئى بىنەمالا بەدرخانىيان

چالاکى:

خانىن بە تال ب نافي رۇژنامە و گۇفاريىن كەقن ونوكە پىر بکە:

پشکا سییی

عیراق دسەردەمی عوسمانیدا

۱- داگیرکەرنا عیراقی ژلای عوسمانیانقە:

د بابەتین پیشییدا مە زانی کو باشوری کوردستانی ب باژیری میسلی قەل سالیڤ ۱۵۱۴ - ۱۵۱۶ ھاتە ژیر دەستەھلاتا دەولەتا عوسمانی. ئەقە وی چەندی دگەھینیت کو دئەوی دەمیدا باکووری عیراقی کەفتە ژیر دەستەھلاتا عوسمانیان، چونکی ئەو دەقەر دوی دەمیدا پشکەک بوو ژ کوردستانا مەزن، نوکە ھەریمما کوردستانا عیراقییە، کو دەقەرین دی یین عیراقی نیزیکی (۲۰) سالیڤ دی ل ژیر داگیرکاریا سەفەویا مانەقە، ھەتا ل سالا ۱۵۳۴ز سولتان سلیمانی قانونی ل دەمی ھیرشا خویا مەزن بو سەر دەولەتا سەفەوی ھیرش کرە بەغدا و ئەنجامدا باژیری بەغدا ل دوماھیا سالا ۱۵۳۴ ژلای عوسمانیا ھاتە داگیر کرن.

دەستەھلاتا سولتانی بەرفەرەھ بوو ھەتا گەھشتیە باژیری (بەسرا) ژی ل سەر کەنداقی، و دوی دەمیدا سەرکردین ئەوی دەقەری دلسۆزیا خو بو سولتانی دەریپی. بەلی سولتا بقی چەندی رازی نەبوونەراوەستیا ھەتا دەستەھلاتا خو ل سالا ۱۵۴۶ زل سەر بەسرا و دەوروپەرین وی سەپاندی.

نه خشی ویلایه تا موصل د دوماهیا سهرده می عوسمانییدا

ب- بارودوخی عیراقی ل سهرده می عوسمانیا:

پشتی داگیرکنا عیراقی، عوسمانیان ئه ف و هلاته دا پشکر بو چهند یه کین کارگیری د گوتنی (ویلایهت) ئه قه ژی پیکهات بوون ژ ویلایهتین (به غدا و به سرا و موصل) دگه ل (شاره زور) کو ویلایهت هکا ته و او کوردی بوو و مه لبه ندی وی که رکوک بوو.

رهفتارا والیین عوسمانیان ل عیراقی:

هر ویلایهت هکی والیه کی ب ریقه دبر ب هاریکاریا چهند هاریکار و فه رمانبه ران، کو ئه رکی سهره کیی وان تنی ژ بوو پاراستنا دهسته لاتا عوسمانی و سه پاندناریککاری و ئاسایشی و کومکرنا باج و خه راجی ژ خه لکی ویلایهتی، بی کو هیچ بایه خه کی ب ئاقه دانکرنا ئه وی ده قهری و باشکرنا ژیارا خه لکی و چاککرنا باری ساخله میی بده ن.

ههروهسا لايه نين زانستی و رهوشه نيبی ته واهاتبوونه پشت گوھ ئیخستن .
 ژبه رهندي ژماره كا زوور ژ واليان دهسته لاتا قان ويلايه تان وهرگرت كو هيچ
 كاره كي ديار و چاك ل پشت خو بهيلن ، ب تايبه تي ل سه دين هه قده و هه ژده ،
 ته نانه ت هندك ژ واليان ب كار و كريان و ان يين خراب و گه ندهل ل بارودوخ
 به ره ق خرابتر بر . دئه نجامدا بارودوخه كي سياسي نه جيگير و ئازاوي وناكركي
 دناقبه را هوزادا چهنگي خوب سهروه لاتيدا كي شابوو ، ئاكنجي ژي كو د
 رهوشه كا هوزايه تي (عشائري) پاشكه فتى دا ژيانا خو بسه رده برد، و هيچ رولهك
 ريقه برنا وه لاتى خو دا و چاكرنا ژيانا خو ، تنى ئه و نه بيت كو هندك جاران
 ب ئه گه را نه خوشيا بارى ژيانى و زنده بوونا زولم و زورداريى لسه روان چهك
 دژى دهسته لاتداران بلند كر ، ئه قه ژى دراستيدا كاره ساته كا دى ل دويق خو
 دئينا وسه ركوت دكرن. لى هندك واليان شوينا تبليان وان يا ديار بوو د
 وه لاتيدا وهك دادو پاشا واليى به غدا كو هندك چاكسازيى گرنه ئه نجامدان،
 وهك دامه زاندا هندك پيشه سازيان و كارخانا وئيانا چاپخان و ماتورين
 قه گوهاستنا ئاقى و پيشئيخستنا بازارگانى. پشتى دادو پاشا چه ند واليه كيى
 عوسمانى ل به غدا حوكم كر، لى هيچ نه شيان گورانكاريه كا وهسا د
 بارودوخى وى ويلايه تي دا بكدن و پيش بيخن ، (مه دحه ت پاشا) نه بيت كو
 هه ولا چاكسازى ئه نجامدايه .

زانياريا پيويست:

کار وکريارين مهدهت پاشای دعيراقيدا :

- ۱- دهركنا ياسايا تاپويي .. هاندانا كوچهران بو ئاكنجى بووني.
- ۲- چه سپاندنا ئاسايشا ناخو.
- ۳- ئينانا (كەشتيا هەلمى) و (ترامواى) و هيللا بروسكى.
- ۴- دامه زراندا چاپخانه و دهريئانا روژناما (الزوراء) ل سالا ۱۸۶۹ز.
- ۵- ئافاكرنا هەردوو باژيري (ناسريه) و (رومادى).

ب گشتى ژنه نجامى وان چاكسازيان دياردهكا ژيانا ههچهرخ د عيراقيدا بهره بهره پهيدا بوو وپيشكهفت ههروهسا زيدهبوونا ژمارا قوتابخانا بو ئهگهري زيدهبوونا تهخا رهوشه نيران.

چالاكى	قوتابيى خوشتقى
جهى تبليى هندەك واليان	بوچى دقيىت حاكم يان
ل حوكمرانيى يى دياربوو	دهسته لاتدار خزمهت بكهت؟
۱-	
۲-	

بهشی چوارهم

پهیدا بوونا عیراقا هه قچه رخ

أ- داگیرکاریا بهریتانیا ل عیراقی:

بهریتانیا ل دهستیپکا سه دا نوزدی بهرژه وهندیا نیستیعمارئ ل عیراقی مه بوو، ژیه ر هندی ده مهك بوو چاڤئ وان ل ئه قی وهلاتی بوو، كو هه تا ئه وی وهختی كو د چارچوڤئ دهسته لاتا عوسمانیدا بوو. ده می شه ری جیهانیا ئیكی ل سالا ۱۹۱۴ ده ست پئكر، كو دهوله تا عوسمانی چوویه به ره یی وهلاتین نافه راست دژی بهریتانیا و هه قیه یمانین وی، ئه قی ده رفه ته كا باش بو بهریتانیان پهیدا كر هه تا هیقی و ئارمانجین خو د ئه وی ده قه ریډا ب ده سته بینیت. ژیه ر هندی له شكه ری خو ل باشووری عیراقی ئیكسه ر دابه زاندن (ئینا خواری) هیرشا وان دهستیپكر، گه لهك پینه چوو باژیری (به سرا) وان داگیركر و به ره ق باكوور چوون.

كورد بهرگریی دكه ن:

د قیره دا عوسمانیان بانگه وازیا (خهزا) یی راگه هاند و هیزه كا كورد ب سه رۆكاتیا شیخ مه حمودی حه فید دگه ل هۆزین عه ره بی ل شه ری (شوعه ییه) پشكاری كر. لی ئه قان مه ولان هیزین ئینگلیزی رانه گرتن و ل سالا ۱۹۱۷ به غدا وان داگیركر. كو شه ر ل سالا ۱۹۱۸ راوه ستیا ئینگلیز باژیری موسل نیزیك بوون، پاشی وان گفاشتن ئیخسته سه ر عوسمانیان، ئه ق باژیره و ده قه رین ده وروبه ری وی ژی بو وان ب جه هیلان وهاته داگیركرن ژلای هیزین بهریتانی قه .

چالاکى:

قوتابىي خوشتقى ... گەلى كورد باوەرى ب دۆستىنيى ھەيە دگەل
عەرەب و تورکمان و کلدان و ئاشووريان.

پرسىيار: بۆچى دقئت گەلىن عىراقى دۆست و تەبا بن؟

نەخشى داگیرکنا عىراقى ژلايى بەرىتانياقە.

هه‌لویستی کورد :

(هه‌ژی گوتنی یه) ده‌ماکو هێزێن به‌ریتانیا گه‌هشتینه که‌رکووک، مه‌زنه سه‌رێن کورد ب سه‌رۆکاتیا شیخ مه‌حمودی بریاردا په‌یوه‌ندیی دگهل بکه‌ن، ئه‌فه‌ژی ژ پێخه‌مه‌ت تول فه‌کرن ژ عوسمانیان و رزگار یوونی ژ ده‌سته‌ه‌لاتا داگیرکاریا وان و ب ده‌ستفه ئینانا مافیێن کورد. د ئه‌نجامدا (شیخ مه‌حمود) بوو (حوکمدار)ی کوردستانی و به‌پرسێن ئینگلیز دان پێدا، ب ئه‌فی جۆری به‌ریتانیا ده‌سه‌لاتا خو ب سه‌ر عیراقیدا سه‌پاند ئی کوردستانی بارودۆخه‌کی جیاوازی تایبه‌تی هه‌بوو.

ب- شوره‌شا ۱۹۲۰

هۆکارێن شوره‌شی :

- ۱- لیقه‌بوونا به‌ریتانیا ژوان په‌یمانێن داینه عیراقیان ل سه‌ر زمانێ چه‌نه‌رال مود، کو ئه‌و یێن هاتین بو (رزگار کرنا گه‌لێن عیراقی).
- ۲- سه‌ره‌ده‌ریا درپدانه به‌رامبه‌ر ئاکنجیان و زیندانی کرنا نیشتمانپه‌روه‌ران.
- ۳- سه‌پاندنا خویک و پیشا بو بارگرانی ل سه‌روه‌لاتیان .
- ۴- په‌یمان دابوو بۆ دامه‌زراندنا ده‌وله‌ته‌کی بۆ عه‌ره‌بان، وان راستی نه‌کر.
- ۵- هه‌روه‌سا جیاوازیا ئایینی هۆکاره‌کی گرنه‌گ بوو.

دهستپيكا هه لگيرسانا شوره شي:

ل (٢٠ خزيрана سالا ١٩٢٠) نه فسه ره كي به ريتاني ل ده قه را رومي سه (الرمي سه)، شيخ (شه علان نه بولجون) گرت، كو سه رو كي عه شيره تا (نه لزه وال م) بوو، چونكي خويكا نه ردي نه ددا دهسته لاتدارين ئينگليز د عيراقيدا. پشتي نه قئ روويداني هه ر دهوي روژيدا هندهك چه كدارين نه قئ عه شيره تي هيرش كره سه ر بنگه هين ئينگليزي ل رومي سه و شيخ شه علان رزگار كر. نه ق رويدانه بوو نه گه ري دهستپيكرنا شوره شا ٢٠ ي و ب نه گه ري راسته وخويي شوره شي زي دهيته دانان.

پرسيار:

- ١- بوچي خويك سه پاندين ، گه لهك ببوو نه گه ري نه رازيبونا عيراقيان ؟
- ٢- نه گه ري راسته وخويي شوره شا ١٩٢٠ چ بوو؟

رووداني شوره شي:

- ١- دورپيچكرنا باژيري (سه ماوه) ژلايي چه كدارين عه شيره تانقه.
- ٢- شه ركه رين عه ره ب د باشوورا عيراق ديسته كرب برين و تيكدانا هيلين ئاسني دناقه را (رومي سه و سه ماوه) دا.
- ٣- ريكي ن هاتوچوويا سوپايي به ريتانيان تيكدانا.

زانبارین پیتقی:

شیخ و سەرۆك هۆزێن باشووری عێراقی دناڤخودا بیروبۆچوونهكا
یهكگرتی نه بو.

هندهكا ژوان بیروبۆچوونا وان وهسا بوو كۆ ئهڤ كێشه ب هیمنی بهیته
چارهسهركرن

چالاکی:

(ئهری بهرگريكرن ههردهم دڤیت ب شهري بيت)؟

بۆچی دان وستاندن پيوسته؟ مامۆستايی بهريز ئهڤی بکه تهوهري
دان وستاندن دناڤهرا قوتابياندا.

راپهرينين سالا ۱۹۱۹- ۱۹۲۰ ل باشووری كوردستاني :

گهلی كورد د كوردستانیدا ههچ دهمهکی سهري خو بۆ داگیركهران
شورنهكريه، ههر دهمهکی ههست ب تهپهسهری و ژۆرداری كريت ل رۆی
دوژمنان سهرهلدایه و خهبات كریه . ههر بقی رهنگی ل سالا ۱۹۱۹- ۱۹۲۰ دا
گهلهك راپهرين و بزاڤ ل رۆی دهستهلاتا بهريتانیی ل كوردستانا باشور سهرهلدا.
ژبهه هندی كو بریتانیا مافی كورد نه دای و سیاسهتهكا خهراپ ل ههمبهه
كوردا هه بوو.

پیتقیه نه ژ راستیه بهیته گوتن کو بهری شورهش ل ناڤه راست باشووری عراقی
 سال ۱۹۲۰ ز ههلبیت گوریا سه رهلدانئ ل نیسانا سال ۱۹۱۹ ز ل
 کوردستانی هه لگیرساو ژ بههرا پتر ده قهرین کوردستانی هاته قه گرتن
 ل (کهرکوکئ و سلیمانی و زاخوی و سوران و بارزان و ئامیدی و ئاکری
 و تهله عفر و خانه قین و مهنده لی و قزاره بات .

– ئیبراهیم خانئ دهلو و وهیسی بهگ کو دوو سه رکردین کورد بوون ل ۲۴ ی
 ئابا ۱۹۲۰ شیان باژیری (کفری) رزگار بکه ن و پشکه کی ژ له شکه ری
 ئنگلیزی ب دیلی بگرن. پاشی باژیری (دوژ) ژی هاته ئازاد کرن.

چالاکئ:

بوچی کورد ب داگیرکاری نه یی رازییه ؟
 قوتابی خوشتقی: بو وانا داهاتوو کورته راپورته کی بو به رسفا نه فی
 پرسپاری ئاماده بکه .

وینى ئىبراهيم خانى دەلۆ

ھۆكارین شەستنا شۆرەشا ۱۹۲۰ز:

- ۱- ئەو شۆرەش نە یاریكخستى بوو.
- ۲- پترياخلەكى عىراقى پشكدارى تیدا نەكر، ھندەكان بەروفاڭى ھارىكاريا داگیركەران دكر.
- ۳- ژمارا شۆرەشگىران ل چاف لەشكەرى ئىنگىلىزى يا كىم بوو، چەك و كەرەستىن شەرى يىن شۆرەشگىرا ھەمبەر دگەل ئىنگىلىزان گەلەكى كىم و لاواز بوو.
- ۴- شۆرەشى سەركردايەتیهكا ئىكگرتى نەبوو، ھەر دەقەرەكى بو خو كار دژى ئىنگىلىزان دكر.
- ۵- ھۆكارین دەقەرەكى بو دەقەرەكا دى د جودا بوون.

ج- دامه‌زاندنا دهوله تا عراقی:

ژئه نجامی ئهوان زیانین زور کۆ ب بهریتانیا کهفتین ژئه نجامی شوره‌شا بیستی و رودانین دی ل عراقی، به‌پرسین ئینگلیزی بریاردا کو ریکا خه‌لکی عراقی قه‌ حوکمی وی وه‌لاتی بدهن، بو ئه‌قی مه‌به‌ستی وان (عه‌بدولرحمان النقیب گه‌یلانی) دانا کوزه‌لامه‌کی ناقداروماقویلین به‌غدا بوو هه‌تا ببیته سه‌رۆکی حکومه‌ته‌کا کاتی، هه‌تا ئه‌وی وه‌ختی رژیمه‌کا هه‌میشه‌یی ل عراقی دامه‌زرین. ئه‌ف رژیمه‌ ژێ پاشتر ل کۆنگره‌ی قاهره‌ بریار ل سه‌ره‌اته‌دان، ده‌می (فه‌یسه‌لی کورێ حوسین) وان هه‌لبژاتی بو هندی ببیته شاهمی ئه‌قی وه‌لاتی، ب مه‌رجه‌کی ل ژێر سه‌پرشتیا به‌ریتانیا بیت، چونکی ب بریارا کونگری (سان ریمو) ل سالا ۱۹۲۰ عراق که‌فت بوو ژێر سه‌پرشتیا (ئینتیدابا) به‌ریتانیا، بو ئه‌قی مه‌به‌ستی راپرسییه‌کا رووکه‌شی وان ئه‌نجامدا ده‌رچوو عراقی هندی په‌سند دکه‌ن.

لی ل کوردستانی وه‌سا نه‌بوو چونکی لیوا که‌رکوک پی رازی نه‌بوون و لیوا سلیمانی ژێ د به‌ره‌تدا پشکداری نه‌کر، هه‌ردوو لیوای هه‌ولێر و موسل ژێ پشکداری تیدا کرد لی ب مه‌رجه‌کی مافین کورد بینه‌ پاراستن. سه‌ره‌رای ئه‌قی ژێ ل ۲۲ی ئابا ۱۹۲۱ ز ئاهه‌نگا تاج سه‌رنانا فه‌یسه‌لی بریقه‌چوو، ئه‌قی چه‌ندی عراق بوو ده‌وله‌ت و به‌مالا پاشایه‌تی تیدا هاته دامه‌زراندن.

وینا پاشا فه‌یسه‌ل

بهشی پینجهه

دهسپیکا کیشا کوردی د عیراقیدا :

أ- شورهشا شیخ مهحمودی حهفید:

پشتی کو شیخ مهحمودی حهفید ب دانپیدانا ئینگلیزی بوویه
حوکمداری کوردستانی، گهلهک پی نهچوو په یوهندی دگهل دهستههلاتدارین
به ریتانیا تیکچوو، ژئه نجامی (لیقه بوونا) وان ژسوزو
په یمان و گوتنن پیشوین خو سه بارهت مافی کوردا، بهلکی وان دقیا
دهسهلاتا شیخی کیم بکه ن ژبه رهندي سال ۱۹۱۹ از شیخ مهحمودی
شورهش راگه هاند و دهست ب سهر سلیمانی دا گرت و ئالای کوردستانی
بلندکر. شورهش د پیشخستنیدا بوو. ب تایهتی کو بهرسقا هیرشهکا
به ریتانیا دایهقه، لی هیرشا دووی بوویه نهگه ری نسکویا (کاره ساتا)
شورهشگیران و گرنا شیخ مهحمودی ب دلی (ئیخسیرکر) ل (بهرده قاره مان)، دهمی ل
دهریهندی بازیان شهری دناقبه را وان دا روودای.

وینی شیخ مهحمود

نه چاربوونا ئینگلیزی بو قه گه راندنا شیخ مه حمود :

ئینگلیزی مه رچه نده شیخ مه حمود دویر ئیخست بو هندستانی، لی ل سالا ۱۹۲۲ز نه چاربوو قه گه رینه قه بو کوردستانی، چونکی بارودوخی ئه قی ده قهری ب ته وای شله ژابوو (نه یی هیمن بوو) و کاروبارین وان ژ ده ست ده رکه فت بوون. شیخی ئه قی جاری حکومه ته کا کوردی یا ناوچه یی وه کی (حکومه تا هه ریم کوردستانی یا نوکه) دامه زراند، ژ گرنه ترین کارین وی (ره سمیکرنا زمانی کوردی و بلندکرنا ئالایی دامه زراندنا وه زاره تا ودام ده زگه هین حکومه تی و له شکه رو پۆل و رۆژناما تاییه ت ب وی ب خو قه).

وینه ی بۆردومان کرنا سلیمانی سالی ۱۹۲۳

پرسیار:

حکومه تا شیخ مه حمود ئه ق کریاره ئه نجام گه هاندن :

—۱

—۲

—۳

لی دووباره بارگرژی دناقبه را شیخی و بهریتانیا دا سهره لدا، ژبه ر هندی کو شیخ مه حمودی خو کره پاشایی کوردستانی و ههول ددا دهسه لاتا حکومه تا وی هه می دهقه ریڼ کوردستانا باشوور قه گریت. بیگومان نه قه هیقی و ناواتین کوربا بوون، لی بهریتانیا پی رازی نه بوو. د نه جامدا فروکین بهریتانیا باژیری سلیمانی ل سالا ۱۹۲۳ز توپ باران کر. پاشی ب هه قیشکی دگهل له شکهری عراقی وان دهست ب هیرشیی کرو شیان باژیری سلیمانی داگیر بکن. پشتی راپه رینا بهر ده رگه هی سهره جاره کا دی شیخ مه حمود بهرام بهر حکومه تا عراقی و ئینگلیزی راوه ستیا، هه رچه نده کوردان ب سهرۆکایه تیا شیخی ل (ئاوباریک) سهرکه فتنه کی گرنگ تو مارکر به لی قی جاری ژی د دوماهییدا شکه ست.

ب- کیشا موسل:

ل دوماهیین سهرده می عوسمانی پتريا دهقه ریڼ کوردستانا باشوور ویلايه ته ک ژیی هات بوو پیکهاتن، کو مه لبه ندی وی باژیری موسل بوو، ژبه ر هندی د گوتی (ویلايه تا موسل) نه قجا نه ق ویلايه ته پتريا هه ریما کوردستانا عیراقانوکه قه دگریت.

و ژبه ر هندی کو پشکا پترا نه قی ویلايه تی بهریتانیا ب شهر داگیر نه کریوو به لکی پشتی راوه ستانا شهری جیهانی ژتورکه عوسمانیان ستاند (ب تاییه تی باژیری موسل مه لبه ندی ویلايه تی)، ژبه ر هندی حکومه تا تورکیا کو ل شوینا دهوله تا عوسمانی دامه زرابوو داخوازی پی دکر، کو بهریتانیا و عیراقی ژی نه ق ویلايه ته ب پشکه کا دهوله تا عیراقی داناوو، ب نه قی جوری کیشیه ک ل سهر نه قی ویلايه تی دروست بوو دناقبه را دوو دهوله تاندا کو که س ژوان خودانی وی نه بوون، چونکی پتريا ئاکنجیڼ وی کورد بوون کو

هیچ پویتیەك ب قیان و ئاره‌زوییەن وان نه‌هات بوو دان ل سەر چاره‌سەرکرنه
 ئەقی کیشی، پشتی هینگی ئەق کیشەیه دناقبه‌را هەردوو لادا چەند سالەکا
 یا بەرده‌وام بوو، ئیخستە بەر (کومە لا نه‌ته‌وه‌کان) کو ریکخراوه‌کا جیهانی
 بوو، ئەوی ژێ ل سالا ۱۹۲۵ز بریار دا ئەو دەر بهینه‌ دان بو عیراقی و ل
 ژێر (ئینتیداب) به‌ریتانیا بمینته‌قه، ب مەرجه‌کی ئاکنجیێن وی (کو پتریا وان
 کوردن) دکار و بارێن کارگیریدا و دادوهری و خواندنیدا نه‌هینه‌ پاشه‌ گوهریخست
 و مافی‌ن وان بهینه‌ پاراستن و زمانی کوردی بهینه‌ بکارئینان د ئەوی دەریدا.
 د ئەنجامدا ئەق سنوری نوکه‌ل ناقبه‌را عیراق و تورکیا هاته‌ دانان. ب ئەقی جورێ
 مافی‌ن نه‌ته‌وایه‌تیا کورد هاتنه‌ پیشیل کرن و هەمی ئەو په‌یمانێن کو به‌ریتانیا
 داینه‌ کوردا ژ بیر خو برن.

راهی‌نان:

ویلایه‌تا موسل ئەق باژێره‌ بخوڤه‌ گرتبوون:

.....

ئینتیداب (سەرپه‌رشتی کردنی): ژ دویف رژیما سەرپه‌رشتی کردنی، دەرین ژێر
 ده‌سته‌لاتا عوسنانيا دوماهیا شه‌ری ئیکێ جیهانی ژ لای ولاتین ه‌قه‌یمان ده‌ینه
 سەرپه‌رشتی کردنی .

ج- په پیماننا دناقبهرا عراقی و بهریتانیا ل سالا ۱۹۳۰ز:

هوکارین په پیمانی:

- ۱- د هوله تا عراقی کول سالا ۱۹۲۱ز دا هاته دامه زړاندن ئیکسهر کهفته ژیر (تینتیدابا) بهریتانیا، بقی چهندي تا رادهکا زور سه ره وه ریا خو ژ دهست دا بوو، نهغه ژي بو نه گهری ژیده بونا دهنگی نه رازی بوونی دناڅ خه لکی دا.
- ۲- کاربه دهستین عراقی کو ژناقبهرا سالا (۱۹۲۱- ۱۹۳۰) شاره زایی د کاروبارین د هوله تی و چهوانیا ریقه برنیدا په یداکر. ههست دکر ئیدی چ پیډفی ب ئینگلیزی نینه.

- ۳- بهریتانیا کو کهفتبو ژیر گفاشتنا ئاکنجین عراقی و حکومتا عراقی څه، ههست دکر کو دم هاتیه بو نویکرن په پیمانه کا نوی.

په پیماننا دناقبهرا (عراقی و بهریتانیا) ل سالا ۱۹۳۰ز ژلایی نوری
سه عید و همفریز څه هاتیه مورکرن.

دناقبهروکا په پیمانی:

- ۱- ب هیژکرننا ناشتی و دوستایه تی و هه څپه پیمانی دناقبهرا عراق و بهرتانیا دا.
- ۲- هه څکاریکرننا ئیکتر نه گهر لایه ک توشی شهرو په له مار دانئ بوو.
- ۳- عراق ب دروستی هه می ریځین نه ردی و ناڅی و ئاسنی و ئاسمانی بیخته خزمه تا هیژین بهریتانیا نه گهر پیټفی بوو.
- ۴- مانا دوو بنگه هین سهریازین بهریتانی ل دناقبه راست و ژیریا عیراقی دا.
- ۵- نهغه په پیمانه بو ده می (۲۰) سالانه.

کارفەدانا پەیمانای ١٩٣٠ ل کوردستانی:

ل بریارا کومەلایەتەوان یا تایبەت ب کیشا موسل باس ل ھندەک مافین کورد کرابوو کو پیشتر مە ئاماژە پیدای لی پەیمانای ١٩٣٠ ز دناقبەرا عیراقی و بەریتانیادا ب هیچ شیوەکی باس ل مافی کوردا ناکەت ھەتا بچوێکترین شیوە ژێ باس ل کوردا ناکەت. لەوێ ئەو پەیمانە کارفەدانەکا باش نەبوو ل کوردستانی. خەلکی کورد ب گشتی ل باژێرین کەرکوک و سلێمانی و ھەقلیری و بادینان دژی قی پەیمانێ بوون. تنی ل سلێمانی خو پیشاندان کرن و گەلەک وەلاتی شەھید بوون.

د- راپەرینا بەر دەرگەھێ سەرا

ئەگەرین راپەرینی:

- ١- پەیمانای ١٩٣٠ سالای دناقبەرا عیراق و بەریتانیادا ھەمی داخوایین گەلی کورد پشت گوھی خوڤە ھاڤیت بوون.
- ٢- روناکبیر و نیشتمانپەرورەین کورد ل ھەمی باژێرین کوردا بقی پشت گوھ ئیخستنی قە نەرازی بوون.
- ٣- نوینەرین کورد ل پەرلەمانی عیراقی د ئەوی باریدا داخوای ھەبوو کو چ داخوایا وان ھاتە پشت گوھ ئیخستن.

ھەلویستا کوردان :

ژیەرھندی : نیشتمانپەرور و روناکبیرین کورد ب تایبەتی ل باژیری (سلێمانی) رازی نەبوون بەشداریی دوان ھەلبژارتنادا بکەن. ئەوین حکومەتا عیراقی دڤیا ل (١٠) ئەیلولا سالای ١٩٣٠ ئەنجام بدەت.

حکومه‌تا عێراقی ژێ دوی ده‌میدا یا رژدبول سه‌ر پشت گووه ئێخستنا مافین کوردا، ژبه‌ر
هندی ل دویف په‌یماننا ۱۹۳۰ لیژنه‌کا هه‌قیشک دناقبه‌را (عیراق — به‌ریتانیا)
سه‌ره‌دانا باژێرین کوردستانی کر.

چالاکى:

ره‌وشه‌نبیرین کورد بزاف کرن ب هێمنانه هه‌لوێستی دیاریکه‌ن.
پرسیار: بۆچی؟
مامۆستایی به‌ریز: دباری خه‌باتا سیاسى دان و ستاندنی بکه‌.

کاره ساتا (٦) ئه یلولا ١٩٣٠

حکومه تا عیراقی یا رژد بوو ل سهر ئه نجامدانا ههلبژارتنا ل باژیری سلیمانی، ل(٥) ئه یلولی دهسته کا پشکنینی مژویلی ئاماده کرنا ههلبژارتنا بوو. ههتا وی ده می هه می هاووه لاتیا بریار دابوو به شداری د ههلبژارتنا نه که ن.

روژا (٦) ئه یلولا سالا ١٩٣٠ به ره به ره هاووه لاتی دناڤ باژیری دا کوم دبوون د پیشیا وان (فائیق بیکه س) ئه هۆزانقان و ژماره کا هاووه لاتیان، به ره به ره ژمارا وان زنده دبوون و به ره ف (به ره ده رگه می سهرای که فتنه ری و دژی ههلبژارتنا گازی دکر ب مه ره ما خویشاندانی، بو هندئ دا ری ل وان که سان بگرن کو (٣٠) که س تی هه بوون گازی کریوون بو (سهرای بو هندئ دا دهنگی بو ههلبژارتنا بده ن. ده می خویشاندان گه هشتنه به ره ده رگه می (سهرای پولیس ترسیان نه کو کونترولی ل سهر نه که ن ژیه ر هندئ سهر باز گازی کرن و سهر باز جهماره گولله باران کرن.

به لی (قوتابی ئازین) وی روژا ره ش ژماره کا خویشاندهران شه هید کرن و گرتنا خه لکی ل باژیری ده سته پیکر. لی وی کاره ساتی راستیه ک سه لماند.

چالاکی:

ماموستایی به ریژ:

داخوازی ژ قوتابیان بکه به رامبه ر کاره ساتا خوراگریا ملله تی، دانو ستاندنی بکه ن.. خوراگری بو نوکه چ دگه هینیت؟

چالاکی	بهرامبهره یف و سالتین ل خواری رویدانین گرنه، بنقیسه
۶ ی ئیلولا ۱۹۳۰
۱۱ ی ئیلولا ۱۹۶۱
۱۶ ی ئادار ۱۹۸۸
۱۸ ی نیسانی ۱۹۸۸

ه - شورهشا ئیکی یا بارزان سالا ۱۹۳۱ - ۱۹۳۲ز:

دهقهر بارزان ب سهربهخویی کاروبارین خوب ریقه دبر ته نانهت پشتی دامه زانندا دهولهتا عیراقی ژی، ژبه ر هندی ده مه کی حکومتا عیراقی ل سالا ۱۹۳۱ز بریاردا باره گه هین پولیس ل وی دهقهری دامه زینیت. ئاکنجین دهقهری بسه روکاتیا شیخ ئه حمه دی بارزانی دژی ئه قی کاری راوه ستیان و ئاماده نه بوون بن دهستی قه بول بکه ن. ده ئه نجامدا شوره شه کا چه کداری بارزان و دهقهرین وی قه گرتن. دهستیکی حکومت که فته راگه هاندا پروپاگندین جوربه جور دژی وان بو هاندا هوزین کورد ل ده وره برین وان. پاشی هیژین عیراقی ب هاریکاریا فروکین به ریتانیا ده ست ب هیژشکرنی کرو کافلکاری دناق دهقهری دا کر. شیخ ئه حمه د و شوره شگیران هرچه نده خه باته کا دلیرانه کرن و چه ندین زیان وان ل هیژشکه ران دان. لی پاشی نه شیان ل به رگری به رده وام بنو سالا ۱۹۳۲ز ئه و شوره ش ژلایی حکومتا عیراقی ب هاریکاریا هیژا ئاسمانی یا بریتانیا هاته ژناقبرن.

وێنێ شیخ ئەحمەدی بارزانی

زێدەباری هندی ساڵا ١٩٣٥ز خەلیل خوشەفی جاره‌کا دی ل ده‌قه‌را بارزان
راپه‌ری (سه‌ره‌لدا)، لی ئە‌ف راپه‌رینه‌ ژێ زوی هاته‌ فه‌مراندن.

و- شورهش د پشکین دی یین کوردستانیدا:

پشتی شهری جیهانی ئیکى ژ ئه نجامى هوشياربوونا کوردان و سياسه تا ته په سه ريا داگير که ران، ل پشکين دی یين کوردستانى ژى خه باتا سياسى و چه کدارى د گورى دابوو. چه ندين کومه له و پارتين کوردى هاتنه پیکهاتن بو ريبه ريا خه باتا کورد، وه ک کومه لا (ته عالى کوردستان) و (کومه لا سه ربه خويى کورد) و پارتا (خوييبون) کو وان هه ول ددا ب ئه گه رى دهرکنا گوغار و روژنامان کورين ملله تى ئاگه ه ژ خو هه بيت و ب ريکا په يوه نديکرنى ب ده وله تين مه زن مافين کورد مسوگه ر بکه ن. لى ده مى زه برو زه نگا داگير که ران توندو تيژ بووى، وان په نا بره به ر خه باتا چه کدارى.

ل کوردستانا ئيرانى سمایل خانى شكاك نافدار ب (شمکویی شكاك) چه ندين سالان د راپه رينادا يى به رده وام بوو دژى ده سته ه لاتدارين ئيرانى و چه ندين سه رکه فتن ب ده ستخوڤه ئينان.

سمکو ئاغا شكاك

سمکوناوچا روژ ئاڤا باشوورئ دهریاجا (نورمی) دهسپیکي ئازادکر. لی دواجار ل ساللا ۱۹۳۰ ز ب پلانه کاخیانه تکارانه رژیما رهزا شاهئ ئیرانی ل باژیرئ شنو هاته کوشتن. ههر دوی ده میا حکومه تا رهزا شاه دوماهی ب ژماره کا راپهرینئ دی ل کوردستانا پۆژه لاتی ئینا، وه ک راپهرینا جافر سولتان ل دهقهره ههرامان.

ل باکوورا کوردستانی ژئ ل دژئ سیاسه تا قهرکنا ملله تی کورد کو ژلایه نی که مالیان قه هاتبوو به ره قهرن چه ندین شوره شان سه ره له دا، ژوان ژئ راپهرینا مه لاتیا و راپهرینا کوچگری و شوره شا شیخ سه عیدی پیران ل دهقهره دیاربه کر و ده وره برئ وئ ل ساللا ۱۹۲۵ و راپهرینا ئاگری داغ ساللا ۱۹۲۷ - ۱۹۳۱ ز ب سه رکردایه تیا ئیحسان نوری پاشا ل دهقهرئ چیا یئ ئارارات و راپهرینا ده رسم ساللا ۱۹۳۷ ب سه رکردایه تیا سهید رهزای ده رسمئ. لی ههمی ئه ف راپهرینه ب زهبری هیژوب هاریکاریا وه لاتین ده وره بر و پشتگیری و پشته قانیا وه لاتین زلهیزین جیهانی ژناڤرن.

وینی شیخ سه عیدی پیران.

ح- شوره‌شا دووی ی بارزان ۱۹۴۳- ۱۹۴۵:

ده‌قه‌را بارزان هه‌رده‌م شه‌یدای ئازادی و سه‌ریه‌خوئی بوو. حوکمرانیا بیانیا قه‌بوول نه‌دکر پشتی ب دوماهیک ئینانا شوره‌شا ده‌قه‌را بارزان ل سالا ۱۹۲۱ - ۱۹۲۲ سه‌رکردین ده‌قه‌را بارزان ژ ده‌قه‌ری بو نا‌قه‌راست و ژیریا عیراقی دویر ئیخستن.

(موسه‌فا بارزانی) کو ئیک بوو ژ سه‌رکردین مه‌زن ل باژیری (سلیمانی) ئاکنجی کربوول ژیر چاقدیریا حکومه‌تا عیراقی بوو. (بارزانی) دوی ده‌می دا شیا ژ نێزیک نیاسینی و دوستینی دگه‌ل روشنبیر و خه‌باتکه‌ری باژیری په‌یدا بکه‌ت ب تایبه‌تی دگه‌ل ئه‌ندامین (پارتا هیوا) کو ئارمانجا وان رزگارکرنا کوردستانی بوو. ل ته‌موزا سالا ۱۹۴۲ ب هه‌ڤکاریا پارتا (هیوا) و شیخ له‌تیف کوری شیخ مه‌حمود حه‌فید خول چاقدیریا حکومه‌تا عیراقی رزگارکر و ل ریکا کوردستانا ئیرانی گه‌هسته ده‌قه‌را بارزان.

رزگارکرنا ده‌قه‌را بارزان:

هه‌رچه‌نده بارزنی ده‌ستپیک ئیا ب ئاشتیانه ئاریشی دگه‌ل حکومه‌تی چاره‌سه‌ر بکه‌ت. ل سالا ۱۹۴۲ حکومه‌تا عیراقی ب ده‌ها بنگه‌هین پولیسا دروس کر بوون و خه‌لکی ده‌قه‌ری ب چاقی دوزمناتی د نیرینه وان ژ به‌ره‌ندی که‌ڤتنه به‌ر هیرشین شوره‌شگیران، هه‌تا سه‌رانسه‌ری ده‌قه‌ری پشتی چه‌ندین ده‌ربین دلیرانه رزگارکر.

دان و ستاندن دناقبهرا بارزانی و حکومتا عیراقی:

سەروك وەزیرین عیراقی، (ماجد مستەفا) كو وەزیرەكی كورد بوو ھنارتە نك بارزانی بو دان و ستاندنی. د ئەنجامی راپورتا (ماجد مستەفا) بۆ حكومتا عیراقی. سەركردین بارزان ژ ناڤەراست و ژیریا عیراقی كو ددەستەسەر بوون، ڤەگەریانە بارزان. (بارزانی) ژى ھندەك پینگاڤ ھاڤیتن بو دیارکونا مەراما ناشتیا كوردا بەرامبەر حكومتەتی.

وینی بارزانی نەمر

چالاکی:

ماموستای بهریز: داخوایی ژ گروپه کا قوتابیا بکه بو وانا داهاتی
راپورته کئی بقی تهوه ری ل خواری ناماده بکه ن.
گه له ک جارا حکومه تا عیراقی په یمان دایه کوردا پاش لیقه دبوو.
دقی باری دان و ستاندن بهینه کرن.

گرنگترین داخوایی شوره شی:

- ۱- نازادکرنا زیندانیی کورد.
- ۲- دامه زراندا نوینه ری کورد ل به غدا و زیده کرنا دهسته لاتا وان.
- ۳- چاکسازی د بواری چاندنیډا بهیته کرن و قوتابخانه و نه خوشخانه بیته
ثاڤاکرن.
- ۴- زمانئ کوردی ب ره سمی کار پی بکه ن.
- ۵- کاربه دهستین کوردستانی پیدقیه کورد بن.

هه لویستین حکومه تا عیراقی و هه لېوونا شهری

- ۱- حکومه تا عیراقی لیبورینا گشتی راگه ماند لی ژ نه فسه ری نازادی
خوایی کورد نه گرت.
- ۲- داخوایی ژ سه رکردین شوره شی کر کو چه کئی خو بدنه دهستی
حکومه تی.

۳- بنگه‌هێن پولیسێ ل ده‌قه‌ری ئافاكرنه‌ قه‌ و هێزێن سه‌ریازی ده‌نارته‌ ده‌قه‌ری ژیه‌ر هندی شه‌ر دووباره‌ ده‌ستپێكر، ل ئابا سالا ۱۹۴۵ز پێشمه‌رگه‌ی ده‌ست ب سه‌ر بنگه‌هێن پولیسێن ده‌قه‌را بارزان دا گرت و چه‌ند داستان توماركرن و چه‌ندین سه‌ریاز و ئه‌فسه‌ر و ره‌وشه‌نبیرێن كورد هاتنه‌ پال شوره‌شی، ژیه‌ر هندی حكومه‌تا عیراقی هێزه‌كا له‌شكه‌ری یا مه‌زن ل به‌ری ئامییدی و ئاكری و ره‌واندووزی كۆم دكر.

قوتابی عه‌زین:

هێزا مه‌زنا له‌شكه‌ری عیراقی ب توپ و چه‌كی گران و ب هاریكاریا فروكێن شه‌ركه‌ری به‌ریتانی پشتی شه‌ره‌كی گران كو هه‌تا سالا ۱۹۴۵ به‌رده‌وام بوو ده‌قه‌را بارزان توپ باران كر و بارزانی و هه‌قالێن وی ته‌نگاكرن، ژیه‌ر هندی شه‌ره‌كی نه‌ به‌رامبه‌ر بوو.

قه‌كێشان و مشه‌ختبوونا ب كومه‌ل به‌ره‌ف ئیرانی:

ل دوامایا سالا ۱۹۴۵ز ل ژێر زه‌برێ چه‌كی گران و وێرانكار و فروكێن شه‌ركه‌ری به‌ریتانیا، هێزێن پێشمه‌رگه‌ی ب مال و خێزان قه‌ به‌ره‌ف چیاپێن كوردستانا ئیرانی خو قه‌كێشا بوو (كودوی ده‌میدا كوردستانا ئیرانی رمژویل بوو دامه‌زاندنا كۆمارا كوردستان) ژمارا كوردێن مشه‌خت بووین گه‌هه‌شتنه‌ نێزیک (۱۰) هزار كه‌سا.

چالاکی:

قوتابی به‌رین: ملله‌تی كورد هه‌روه‌کی ملله‌تی عه‌ره‌ب و توركمان و كلدان و ئاشوریا مافی شوره‌شكرنی دژی داگیركه‌ران هه‌یه‌.
(مافی شوره‌شی) كه‌نگی و بوچی؟ دفی باریدا گروپه‌ك دناڤ پولیدا دانوستاندنی بكه‌ن.

بهشی شه شه م کومارا کوردستان

ل دوماهیا مه یفا ته باخا ۱۹۴۱ز هه قه پهمانان هیرش کره ئیرانی و، به ریتانیا ژ باشووریه، ئیکه تیا سو قیه تی ژ باکووریه سنوورا ئیرانی به زاند و چهند پشکا ل ئاخا وه لاتی داگیرکر. کو ئه نجامی وی ئه قه بوو رهزا شاهی دکتاتور ژ سهر حوكمی ئینا خاری. باکووری کوردستانا ئیرانی ب باژیری مه هاباد قه ل دریا روژین شهری نه هاتبوو داگیرکرن ژیه ر هندی خه لکی کاروبارین خو ب ریقه دبرن، پشتی ساله کی کومه له ک ژ خه باتکران و ره وشه نبیرین کورد ل باژیری مه هاباد پیک ئینا ب ناقي (کومه له ی ژيانی کوردستان - ژ . ک)، پاشی ئه ق کومه له بوو بناقي پارتا ديموکراتا کوردستانا ئیرانی کو ل ۱۶ی ته باخا ۱۹۴۵ز دامه زرا و قازی محمهد کره سه روکی نه وی پارتی. نه وژی ژیه ر هندی کو که سایه تیه کی شوره شگیری کومه لایه تی و ئایینی و سیاسی ده قهری بوو.

وئینی قازی محمهد

بلندکرنا ئالای کوردستانی و دامه‌زراندنا حکومه‌تی:

ل ۲۲ ی کانوونا دووی سال ۱۹۴۶ زوب ئاماده‌بوونا زیده‌تر ژ (۲۰) هزار که‌سا، ل مه‌یدانا (چوارچرا) ل باژیری (مه‌هاباد) ئ ئالای کوردستانی بلندکر. پشتی هینگی ل سهر دام و ده‌زگه‌هین حکومی ل باژیرین دی یین سنوری کوماری و هک باژیری (نه‌غه‌ده و بوکان و شنۆ و خانه و سهردهشت و ماکو) هاته بلندکر. پاشی د روژناما (کوردستان) دا (زمان حالی کوماری) نافئی وه‌زیرین کابینا حکومه‌تا کوردستانی هاته به‌لاقکر کو حاجی بابیه شیخ ببوو سه‌روک وه‌زیران ل گهل (۱۳) وه‌زیرین دی کو پوستین وهک وه‌زاره‌تا له‌ش ساغی و ئابوری وریک دبان و بازرگانی..... هتد، د ستویی وان دابوو.

چالاکي:

گروپه‌کی پیک بینه به‌لاقکه‌کا بریک وپیک بو سهر دیواری ئاماده بکه‌ن
لدور کومارا کوردستانی.

وینئی راگه هاندنا کومارا کوردستانی

دهسکه فتین کومارا مه هابادی:

هه رچه نده ژیی قی کوماری تنی (۱۱) هه یف بوون بهلی گه لهك دهسکه فتین
گرنگ و باش دقئ ماوهی کورت دا بدهسقه ئینان ژوان ژی:

۱- زمانی کوردی کره زمانی ره سمی.

۲- چاپکرنا چه ندین روژنامه و گوڤارا وهك (مه لاله) و (کوردستان) و
(هاواری نیشتمان) و (گروگالی مندالان) و هتد. کول چاپخانا
کوردستان دهاتنه چاپکرنا و به لاف دکرنا.

۳- پیتهدان ب شه کرنا کتبخانا ملی و رادیو و سینه ما گه روک و
دامه زراندها شانویا کوردی.

٤- دامه‌زاندنا سوپایێ مللی کوردستان و پاراستنا گیان و مالی هه‌قوله‌لاتیان.

٥- ده‌لیقه‌بو ئافره‌تا کورد په‌یدابوو کو به‌شداریی بکه‌ت دکاری ره‌وشه‌نبیری و رامیاری دا.

٦- ده‌ستقه‌ئینانا سه‌ربه‌خویی و رزگاریا نه‌ته‌وه‌یی بو گه‌لی کورد و ده‌ست نیشانکرنا چاره‌نقیسی خۆ ب ده‌ستی خۆ.

چالاکي: ماموستایێ به‌ریز گروپه‌کی ژ (٤-٥) قوتابیان ده‌ستنیشان بکه‌ بو هندی دا ل سه‌ر گرنگیا روزنامه و گوڤار و رادیو و ته‌له‌فزیون و شانو و کارین راگه‌هاندنی و رولی وان د باری هشیارکرنا ملله‌تیدا گه‌نگه‌شی بکه‌ن.

هه‌لویستی حکومه‌تا ئیرانی هه‌مبه‌ری کومارا کوردستانی:

ل نه‌وی ده‌می کومارا کوردستانی ل گه‌شه‌پیدانا بوارین رامیاری و ژيانا ئابوری و کومه‌لایه‌تی کو یا به‌رده‌وام بوو، حکومه‌تا ئیرانی ب چاڤی گومان و دوژمنایه‌تی ته‌ماشه‌ی وان جوړه گورانکاری دکر و ژبو ژناقبرنا (کومارا کوردستان) ب هه‌می شیوازه‌کی گرته به‌ر. ئه‌وبوو ل ١٩ی شواتا سالا ١٩٤٦ز حکومه‌تا ئیرانی ل گه‌ل حکومه‌تا سوفیه‌ت دا ریککه‌فتن بو فه‌کیشانا هیزین سوفیه‌تی ژ باکوری ئیرانی به‌رامبه‌ر بره‌کا نه‌فتا ئیرانی. ب فی شیوه‌ی بو حکومه‌تا ئیرانی هه‌لکه‌فت هی‌رشێ بکه‌ته سه‌ر کوماری کوردستان.

راھبێنان

ل خانین قالاھیین خوارئ ناڤئ (پینچ) بازیرین کوردستانئ بنقیسه
کو ئالای کوردستانئ تیدا بلندکریه:

..... و و

..... و و

ل خانین قالاھیین خوارئ ناڤئ (چوار) روزنامه و گوڤارا بنقیسه ل
چاپخانا کوردستان چاپ کریه:

..... و و

..... و و

به‌رگری ژ کومارا کوردستانئ:

ل ده‌سپیکا دامه‌زاندنا کومارا کوردستانئ هی‌زا پیشمه‌رگه‌ی بو پاراستنا
ڤئ کومارئ هاته دروست کرن. بارزانی و هه‌ڤالین خو ژئ ل باشوورئ کوردستانئ
کو پشتئ شوره‌شا بارزان روی کربو کوردستانا ئیرانئ پشکه‌کا گرنه‌گ یا ڤئ
هی‌زئ پیکئینابوو، زیده‌باری چه‌ندین ئه‌فسه‌ری کوردستانا باشوور
سه‌رکردایه‌تیا ڤئ هی‌زا پیشمه‌رگه‌ی دکر و هاتبونه پال کومارئ و به‌رگری
ژئ دکر.

شهری بهرگری:

شهر و پیکدادان دناقبه را هیژا پیشمه رگی کومارا کوردستانی و لهشکه ری ئیرانی زوربه یا دهقهرین کوردستانی دریژی پیدابوو ب تایبه تی ل بهری سهردهشت و سهقزو بانه، هیژا پیشمه رگی ب سهرکردایه تیا بارزانی و هه قالین وی ل باشووری کوردستانی وان بهرگری ژ کوماری دکرو سهرکه فتن ب سهر لهشکه ری ئیرانی دا ئیناو ههتا روزا دوماهیی ژ ژیاننا کومارا کوردستانی پیشمه رگی دهرفهت نه دا دوژمنی د نهقی بهری دا پیشره ویی بکه ن.

ژناقبرنا کومارا مهابادی:

هیزین بهریتانیا (ههروهسا ئه مهربیکا که پاشی هاتبوو ئیران) باشووری ئیرانی بجه هیلا، لهشکه ری سوقیه تی ژی باکوری ئیرانی بجه هیلا، ئه قی چهندی دهرهت بو حکومهتا تههرانی پهیدابوو بو هندی ب تهواوی هیزا سهربازیا خو کومبکه ته قه و هیرشی بکه ته سهر ههردوو کومارین ئارزیجان و کوردستان). پشتی ژناقچوونا کومارا ئارزیجان و کوشتنا خه لکه کی زوری تازه ری قازی محهمه د ههلوستی ناشتی خوازیی راگه هاند وههوله کا زوردا بو هندی خوین نه رژیت، لی سوپایی ئیرانی و باژیی مه هاباد داگیرکرد نه جامدا قازی محهمه د و هه قالین وی ب دیلی (تیخسیری) گرتن.

روژه کا رش:

ل روژا (۳۱) ی ئاداری ۱۹۴۷ قازی محهمه د و حوسین خانی سه یفی قازی و نه بولقاسمی سه دری قازی ژ مهیدانا چوارچرا ی ل نیقا باژیی مه هاباد ل سیداره دان ، ههروهسا چهنده ها خه لکی دی ژی کوشتن.

سیفی قاضی

قاضی محمد

صدر قاضی

وینین شه هیدین کومارا کوردستانی

بارزانی و هه‌قالین وی پشتی هه‌رفاندنا کوماری :

پشتی هه‌رفاندنا کوماری مه‌هاباد ری بارزانی و هه‌قالین خو ژ باشووری کوردستانی جاره‌کا دی به‌رامبه‌ر له‌شکه‌ری ئیرانی چهند داستانین دی تومارکرن .

د نه‌نجامدا ل ژیر هیرش و په‌له‌مارا سه‌ختا له‌شکه‌ری ئیرانی خو‌فه‌کی‌شان بو خاکی کوردستانا عیراقی، چوار نه‌فسه‌ریین ئازادی خوازین کورد (مه‌مه‌د قودسی و خیرالله عه‌بدولکه‌ریم و عزه‌ت عه‌بدولعه‌زیز و مسته‌فا خوشناو) ل گه‌ل خیزان و مالین پیشمه‌رگان خودانه‌ده‌ستی حکومه‌تا عیراقی، د نه‌نجامدا هه‌رچوار نه‌فسه‌ره‌اتنه‌ده‌سته‌سه‌رکرن ل روژا ۱۹ ی حوزه‌یرانا ۱۹۴۷ ز ل سیداری دان و بوونه‌قوربانیا رزگاری و سه‌ربه‌خویا کوردو کوردستانی.

محمد مەد مەحمود قودسى

مستەفا خۆشناو

خیرالله عبدالکريم

عزت عبدالعزيز

بارزانی و هه‌فالین خوژی (کو ژمارا وان ۵۰۰ کهس بوون) له ژیر هیرشو
په‌له‌مارا سه‌ختا هه‌رسی ده‌وله‌تین عیراق و تورکیا و ئیرانی پشتی ری‌بازه‌کا
مه‌زن شیان ژ ئافا ئاراس ده‌رباز ببنو په‌نایی بی‌نه به‌ر ئیکه‌تیا سوقیه‌تا
به‌ری.

چالاکی:

مامۆستایی به‌ریژ...

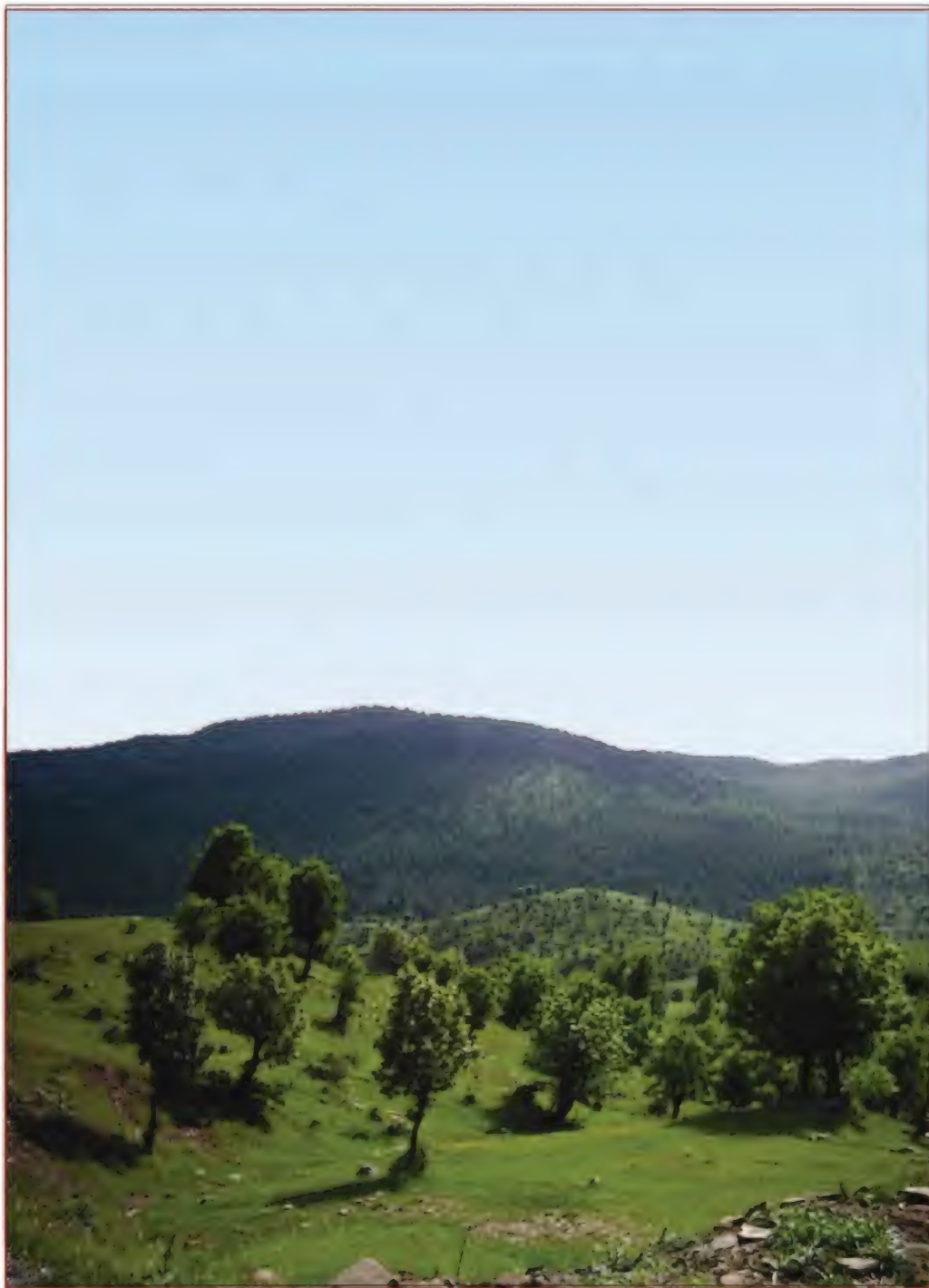
(هه‌لو‌یستی نیف ده‌وله‌تی) دکیشا کوردی دا چه‌ند کاریگه‌ری هه‌یه؟ د
رابوردوودا تا نوکه دگه‌ل قوتابیان دفی باریدا دان و ستاندن بیته‌کرن.

پرسیار:

۱- به‌روارا بلندکرنا ئالایا کوردستانی که‌نگی بوو؟

۲- شه‌ش ده‌ستکه‌قتین کۆمارا مه‌هابادی بژمیره.

۳- ژ به‌ر چ قازی محهمه‌دی هه‌ولدا داکو بشی‌وازی ئاشتیانه ل گه‌ل
حکومه‌تا ئیرانی ره‌فتار بکه‌ت؟

به ندا سیّ هه قنیشتمانی

- ۱- پشکا ئيڪن / دهولہ ت
- ۲- پشکا دووین / دہزگہہین خزمہ تگوزاری
- ۳- پشکا سین / جہڑنیت نیشتمانی و ئایینی
- ۴- پشکا چوارین / نہتہوہ
- ۵- پشکا پینجین / ژینگہہ
- ۶- پشکا شہشہین / مافین زاروکی

پشکا ئېكىن:

دەولەت

دەولەت قەوارەيەكى رامىيارى و ياساىي و كارگىرييه، ژ ئەنجامى
هەقپەيمانىيا كۆمەلايەتتى بۆ رىكخستنا گەلەكى يان چەند
نەتەوہەيكە د سنوورى نىشتمانى خۇدا پەيدا دبىت.

بنەمايىت دەولەتى: ئەول سەر قان بناغا دى ھىتە دامەزراندن:

۱- نىشتمان

۲- گەل

۳- دەسھەلاتى

۴- سەرورەرى

۱- نىشتمان:

خۆشەويستى و وەفادارى بۆ نىشتمانى ئەركەكى گرنگە و
پىرۆزە بۆ ھەر دەمەكى. چنكو قيانا نىشتمانى بەردەوامبونا
ژيانىيە.

۲- گەل :

كۆمەلەكا مروقان لسەر پارچە زەقييەكا جوگرافى يا سنوردار
دژين، جياوازن ژگەلېن دى دزمان ورەوشت وتيالېن تايبەتدا.

چالاكى:

قوتابىي خۆشتقى تۆدشېي ل قىرە دەستورىي ژ ماموستايي
ريزدار وەرىگري چىرۆكەكى ل سەر قيانا دايكى يان نىشتمانى
بۆ برادەرىت خۆ بئاخقى.

٣- دڤهسڤهلات:

دڤهسڤهلات ږيکڤهاتيه ژ چالاکييت ب ريښه برنا کاروبارين کوڤه لى
ل دويف ياسايى.

٤- سڤروهري:

وى دگه هينيت کو سڤروهرييا ئاخ و گهل و نيشتمان و
سڤره ستييا وهلاتى ږياريزيت و دهوله تى دڤهسڤهلاتى ههبيت له
سڤر ئاخ و بهرزه وهنديت خو.

چالاكى:

قوتابىي خوشتقى نه خشه يه كى عيراقى ب دهفته را
خوڤه كه باژيرين دهوك و زاخو و سليمانى و
هه قليرو مويسلى ل سڤر دياربكه.

چالاكى:

- ١- وينه يه كى سروشتىي كوردستانا نيشتمان ب دهفته را
خوڤه كه.
- ٢- وينه يه كى ئالايى كوردستانى ب رهنگيت خوڤيت جوانقه به
دهفته را خوڤه كه.

وہزارہتا داد

پشکا دووون:

دهزگه هیئت خزمه تگوزاری:

کۆمه لگه هیئت پیشکه فتی گرنگیه کا مه زن دده نه دهزگه هیئن
خزمه تگوزاری. دا کۆمه ل پتر به ره و پیش بچیت، چنکو ئه ف
دهزگه هه پیتقیه کا زۆرا گرنگا ژباریه، ئه گه ر هات و کیمو کوری
تیدا هه بن ئه و کۆمه لگه ب کۆمه لگه هه کا پاشکه فتی دهیته
هژمارتن و توبشی چهند گرفته کین کۆمه لایه تی دبیت. وه ک:
(نه خوشی و نه خوانده واری و هه ژاری) سیپکا گرفتیت کۆمه لیته.

راهینان:

قوتابی خۆشتی:

۱- ناڤی سی قوتابخانیت باژیڤی خۆل ڤیره بنڤیسه

.....

۲- ناڤی دوو دهزگه هیئت خزمه تگوزاری ل باژیڤی خۆل ڤیره

توماریکه،

له ورا حوکه تا هه ریما کوردستانی گرنگیه کا زۆر دده ته
دهزگه هیئن خزمه تگوزاری.

چالاكى:

قوتايىي خوشتقى ناقي دوو پروژين خزمه تگوزاريى كو حوكمه تي
ل باژيري يان گوندي ته دروست كرينه.

ويني پروژه يه كي خزمه تگوزاري

گرنګترین دهزګه ټيټ خرمه تګوزاريي ژ ټه ټيټن خوارې پيک
دهيټن:

- ۱- پوره رده و فيټرکرن.
- ۲- چاډيټريا ساخلميټي.
- ۳- ټه ګوهاستن و ګه هاندن.
- ۴- کارګوزاريا ره وشه نبيري.
- ۵- کارګوزاريا ټابووري.
- ۶- کارګوزاريټن دي.

ويني فروګه خانې ټيټسګني پاسي

۱- پەروەردە و فێرکەرن: ئێکە ژ ئەرکێن ھەرە گەرنگێن دەولەتێ
 بۆ پیشقەبرنا کۆمەلگەھێ ب رێکا قەکرنا قوتابخانای باژێرو
 گوندای پێخەمەت بەلاقەرنا خواندەواریی و ھشیاریی ل ناڤ
 کۆمەلگەھێ بەگشت رەنگاڤە (باخچیی زارووکا، بێنەرەت،
 ئامادەیی، ئامادەیی پێشەیی، پەیمانگەھا، زانکۆبا).

وێنێ پۆلەکا خواندنی

۲- چاڊٽيريا ساخلمىي: دهولت بزاڻى دكهت بو ئاڦاكرنا
هاوولاييى خودان شيان و ساخلم كؤ بشيىت خزمهتا مللهتى خو
بكهت لهورا حوكمهتا ههريما كوردستانى دهزگههين
خزمهتگوزاريا ساخلمىي ل باژيرو باژيرك و گوندا بو هاوولاييا
دابىن كرىنه وهك:

۱- دروستكرنا نهخوشخانيى مهزن كو تايبهتن ب نشتهگهري و
چارهكرنا نهخوشييا.

۲- ڦهكرنا بنكيى ساخلمىيا مللى.

۳- ڦهكرنا بنكيى ساخلمىي بو پشكنين و چارهسهركرنا قوتابيا.

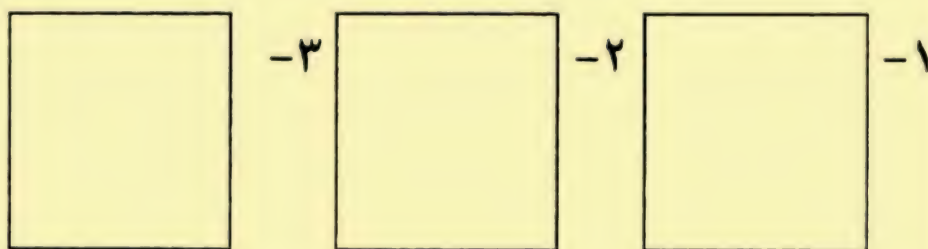
۴- ڦهكرنا كوليرىت نوژداريي و پهيمانگه و ئامادهيىت داپيركيى و
برىن پيچيى.

كوليژا پزىشكى - زانكوزا سهلاحهددىن

چالاکى:

قوتابىي خوشتقى: ساخلەمى زۆر گرنگە بۆ پاراستنا شيانيت
مروقى (پاكى و پاقرى) شنگه ستا سهره كىيا لهش ساخيينه....
چ بكهين دا پاك و خاوينيا قوتابخانا خو رابگرين؟.

۳- قه گوهاستن و گه هاندن.

حوكمه تا ههرىما كوردستانى گرنگيه كا ته مام يا دايه
پيشخستنا كارگوزاريا قه گوهاستن و گه هاندن و هاتوو چوبى دا
هاوولاتى ب ساناھى په يوهنديى ب هه قديو بكهين ژ ناقدان و دهرقهى
ههرىمى، پويته يى دايه قه كرنا ريكيين نوى وسه ردهم دنبه هو كاريت
گه هاندنى و هاتوو چوبه كا بلهز و قه گوهاستنى. ههروهه پويته يا
دايه پۆسته و هيلين ته له فۆن و ئاميرين نوى و بلهز دابين كرينه بۆ
قى بۆارى.

راھىتان:

چەندىن ھۆكارىن قەگوھاستىنى ھەنە، تۆژى قوتابىيى خوشتقى
(چوار) ھۆكارىن قەگوھاستىنى ل قىرە بنقىسە:

..... ۱ -

..... ۲ -

..... ۳ -

..... ۴ -

چالاقى:

دقى سەردەمىدا زۆر ھۆكارىن گەھاندنى يىت نوى پەيدا بۆيىنە،
قوتابىيى خوشتقى ل قىرە ويىنى دوو ھۆكارىن نوى بكيىشە.

۴ - كارگوزارىيا رەوشنبىرى:

ئىك ژ ئامانجىت حوكمەتا ھەرىما كوردستانى پىگەھاندنا
ھاوۋەلاتىيى رەوشنبىرو خودان باوەر. باوهرى ب خۆ و ئاخ و نەتەوى
خۆ ھەبىت

بۆ قى مەبەستى ژى چەندىن گوڭار و رۆژنامە و كىتەبىت جۆراو
جۆرل گشت بۆارىت ژيانى ئامادەكربنە دگەل قەكرنا پىشانگەھا
كتىب و ويرانا گىرنگيدانى ب قەكرنا ئىزگەو كەنالىت راگەھاندنى
و مۆزەخانا كلتورى و مېژووىي ژبلى بايەخدان ب قەكرنا گەلەرا
(ھۆلا) بۆ ھونەرى شىۋەكارى و پويىتەدان ب شوبىنوارا.

منارا موزه فه ریه ژ شینوارین که قنن کوردستانییه

چالاکى:

ماموستايى ريزدار داخوазى چ قوتايا بکه ئە گەر ل بيرا وان يىت
چيروکه کى ژ وان چيروکين د گوڤاره کا زاروکا دا خواندين د
پوليدا فه گيرن (بيژن).

راهينان:

قوتايى خوشتقى به دههان گوڤارو روژناميت زاروکا هه نه.
ل فيره بومه ناڤى سى گوڤار و روژناما بنقيسه:

- ۱ -
- ۲ -
- ۳ -

وتنى گوڤاره کا زاروکا

چالاکی:

ماموستای خۆشتقی / تو دشی ب هاریکاریا کارگیڤریا
قوتابخانئ سه رادانا دهزگایه کی یان چهند دهزگاییت
خزمه تگوزاریڤ ریک بیخی.

۵- کارگوزاریا ئابووری:

دهولهت خهباتئ دکهت پیخه مهت بلندکرنا ئاستئ ژیارا
هاوولاتیا ب پهیدا کرنا دهلیقییت کاری بو وان ژبلی بایه خدان ب
به رهه مئ نیشتمانی و چاکتر کرنا توخم و جوړین وی و به رهه فکرنا
گشت پیداویستی دی یین هاووه لاتیا. وهک بریکاری گشتی و
کومه لاین هه ره وهز (جمعیه تعاونیه) و کهرتئ ئینانی و هنارتنا
که لویه لا و یین دی.

(وینئ بانقا هه ریمئ)

پرسیار:

بەرسقا راست ھەلبژێرە:

بانقا ھەریمی ھاتیە دامەزراندن بۆ:

۱- دابینکرنای پێداویستیی قوتابخانەی.

۲- دابینکرنای پارێ مووچە و پرۆژا.

چالاکیی:

۱- وینەییەکی ئاقەدانکرنای کوردستانی بە دەفتەرا خۆ ڤەکە.

۲- چیرۆکەکا تە ھەییستی ژ بەرنامەییەکی تەلەفزیۆنی دەفتەرا خودا بنقیسە.

پرسیار: فان قالیّت خواری ب په یقه کا گونجای پر بکه.

أ- ده ولت ب دوزمنی ئیکى دانایه د
کومه لگه هیدا.

ب- دقیت پهیره و رینماییت ساخلمی بکهین و خوژ
پاریزین، د خسته خانا دا پهیره و بکهین.

ج- بواری شه گوهاستن و گه هاندنی رویه کی
نیشتمانی ددهت.

د- هاووه لاتیى دلسوز باوهریا ب و هه ی.

ه- رهوشه نبیری هوکاره کی گرنگه بو و
..... هاووه لاتیى ژیر د کومه لگه هیدا.

و- دوولت بی هه ولدانا پهیدا کرنا دهلیقا بو
گشت هاووه لاتیا دایه.

پشکا سین:

جەژنیٲ نیشتمانی و ئایینی

ئیکەم: جەژنیٲ نەتەواپەتی و نیشتمانی.

۱- جەژنا نەوروزی- ۲۱ ئاداری

ئیکەم رۆژا سەری سالا کوردییە، جەژنەکا کەشنا کورده وەک
گشت گەل و نەتەوێن سەرقی ئەردی ب خۆشی بیرەوهرییا وی
دکەن.

وتنی ناھەنگا نەوروزی.

٢- رٲكهفتنا ١١ى ئادارىٲ سالا ١٩٧٠.

به رهه مٲى مهزنترين شورهشا ههچه رخا كوردىيه كو شورهشا ئىلولىيه ل ١١ى ئىلولى سالا ١٩٦١ بهرپابوو. ئهف شورهشا مهزن ره دكرنا ستهمكارى و زوردارى و پىشيلكرنا مافى مروقى كورد بوو.

زانباريا پٲوست: قوتابىي خوشتقى ل وهلاتى كوردستانى

چه ندين كٲمه نه ته وه ايه تى و ئايىنى هه نه. جهژن و بوونين خو هه نه. ژ وان جهژنٲ نه ته وه ايه تى و ئايىنىت وان:

١- (١) نيسانى جهژنا سهرى سالا بابلى و ئاشوورىانه.

٢- (١١) نيسانى جهژنا رابوونا مه سيحبيانه.

٣- (٧) كانوينا دووى جهژنا (بيلند) يا ئيزديانه.

٣- راپهرينا گهلى كوردستانى (٥)ى ئادارىٲ ١٩٩١

پشتى زولم و زوردارىيكا بى سنوورو ويرانكرنا ٤٥٠٠ گوندين كوردستانى و ئه نفالكرنا ١٨٢ ههزار مروقىن بى گونه هٲت كورد به پىرو زاروك و ئافره تقه و كيمايا بارانا حه له بچه و گه له ك جهٲن دى بٲن كوردستانى بٲى گوهدان ب به ايه كى مروقاىه تى ژ ئالى رژیما بهرى يا عىراقىقه وه كر خه لكى كوردستانى ل بهر سىنگى دام و دهزگه هٲت ستهمكارٲن رژیمى ل (٥)ى ئادارىٲ سالا ١٩٩١ ز. سه رانسهرى كوردستانى راپهرن. د ماوى چه ند روژه كادا ژ سهرى هه تا دوماهيا كوردستانى هاته رزگاركرن.

تەننى بۆ زانين

روژين رزگار كرنا باژيري كوردستاني

۱- (۵) ى ئادارى سلال ۱۹۹۱ راپهرينا گهلى كوردستاني ژ باژيري رانيا دهست پى كر.

۲- (۷) ى ئادارى سالا ۱۹۹۱ باژيري سليمانىي هاته رزگار كر.

۳- (۹) ى ئادارى سالا ۱۹۹۱ باژيري شه قلاوه و كوئى و دهره نديخان هاتنه رزگار كر.

۴- (۱۱) ى ئادارى باژيري هه قلىري پايتهختى كوردستاني هاته رزگار كر.

۵- (۱۴) ى ئادارى باژيري دهوك و ئاميدىي هاتنه رزگار كر.

۶- (۲۰) ى ئادارى ۱۹۹۱ باژيري كهركويكى (دلى كوردستاني هاته رزگار كر).

دیمهنگى راپهرينى

٤- ههلبژارتنا په‌رله‌مانی کوردستانی ل ١٩ ئایاری سالا ١٩٩٢ ز. بۆ.

پشتی راپه‌رنا مه‌زنا گه‌لی کوردستانی ل (٥) ی ئاداری سالا ١٩٩١ زایینی و شکه‌ستنا رژیما به‌عس و شه‌کی‌شانا دام و ده‌زگه‌ها ژ کوردستانی و بۆ پرکرنای و ئی قالایا کارگیری کۆ په‌یدا‌بووی سه‌رکردایه‌تییا (به‌ره‌یی کوردستان) بریاردا بۆ هه‌لبژارتنا په‌رله‌مانه‌کی بۆ کوردستانی سه‌رجه‌م گه‌لی کوردستانی روژا (١٩) ئایار سالا ١٩٩٢ ز. قه‌ستا سندۆقین ده‌نگدانی کر. په‌رله‌مانی کوردستانی هاته‌ هه‌لبژارتن.

هه‌لبژارتن

وینه‌یه‌ک ژ هه‌لبژارتنی

هه‌لبژارتن ئیکه‌ ژ ده‌ستکه‌فتیین گه‌لی کوردستانی پشتی ده‌هان سالا ژ شو‌ره‌ش و قوربانیدانی ئیکه‌م پرۆسی ئازادیی و دیموکراسیا کیم وینه‌بوو ب شاهییا چاقدیرین بیانی دق‌ی ده‌قه‌ریدا. هه‌لبژارتن ده‌ستپیکا نه‌زموونه‌کا دیموکراسی‌بوو ل کوردستانی ئیکه‌م په‌رله‌مان هاته‌ هه‌لبژاردن بۆ کوردستانی.

۵- حوکمەتا ھەریما کوردستانی ل (۴) تیرمەھی سالا ۱۹۹۲ز.
ھاتە دامەزراندن.

پشتی دامەزراندنا پەرلەمانی کوردستانی و ئیکەم کۆمبەوونا
پەرلەمانی ل ۱۹۹۲/۶/۴ ئی بۆو. ل رۆژا ۱۹۹۲/۷/۴ وئ
ئیکەم حوکمەت بۆ ھەریما کوردستانی ھاتە دامەزراندن پشتی
حوکمەتا بەغدا خۆڤە کیشای ژ کوردستانی.

دامەزراندنا حوکمەتا ھەریما کوردستانی دەسکەفتەکا مەزنا
گەلی کوردستانییه. ددیروکا بزاقا رزگارپخوازا نەتەوی مەدا. ئەڤە
ئیکەم دەرڤەتە بۆ مللەتی کورد ھەلکەفتی و بسەلمینیت ژ ھیچ
نەتەوێهەکی کیمتر نینە بۆ رێڤەبرنا کاروبارین خۆل سەر خاکا خۆ.
(مللەتا ئەگەر ڤیا دی ب سەر ئاگرو ئاسنی سەرکەڤن) .

۶- راگەھاندنا سیستەمی فیدرالیی بۆ کوردستانی ل

(۴) ی چریا ئیکتی سالا ۱۹۹۲ز.

مللەتی کورد وەکو گشت مللەتین سەر ئەردی مافی خۆیی ھەی
مافی چارەنووسا خۆ دیارکەت و ڤەواری خۆژی ھەبت وەک
(تورک، عەرەب، فارس).

بەرژەوێندا ھێزین زل ل دنیا یی وەل مەکر ئەم بی بەھربن ژ مافی
خۆیی رەوال سەر خاکا خۆ.

پرسیار:

بۆچی دڤیت مه قه وارا خو هه بیت؟.

پەرله مانى كوردستانى ل ٤ / ١٠ / ١٩٩٢ بریارا فیدرالىي بۆ
هه رىما كوردستانى راگه هاند ئەڤ سیسته مه (فیدرالىهت) په یوه ندیبا
(رامیاری- یاسایی- ئابووری) یا هه رىما كوردستانى دگهل
ده سه لاتا ناڤه ندی ل سه ر بناغى ئیكه تیا فیدرالىا ئاره زومه ندانه
ل چارچۆقى عیراقى دیار دكهت ئەڤه به رهه مى را په رینا مه زنه ،
ئه قرو كورد خودان په رله مان و هوكمه تا هه رىمىیه .

ئاڤا هیي پەرله مانى كوردستانى

۷- جەژنا کۆمارا عیراقی (۱۴) ی تیرمه هیتیه.

شۆرشا (۱۴) ی تیرمه ها سالا ۱۹۵۸ ز. رویدانه کا رامیاریا
گرنگ بۆو دقئ دهقهریدا و ددیروکا عیراقیدا کۆ دۆماهی ب رژیما
پاشایه تیئ ئینا.

ئەف شۆرشه ب پشتەقانی سەرجه م گهلئ عیراقی به ریا بوو.
د به ندی سیئ دهستووری کاتیدا بۆ جارا ئیکئ د دیروکا
عیراقیدا دان ب وی هاته دان کۆ کورد و عهره ب هه قپشکن د
نیشتمانئ عیراقیدا) ل دویف یاسای مافیت نه ته وایه تی بۆ
ملله تی کورد دهیته دابینکرن.

دووهم / جهژنیئ ئایینی و بۆونیئ بینقه دانئ:-

- ۱- جهژنا ره مه زانی ل (۱، ۲، ۳) هه یقا شه والی ب
هه لکه فتنا ته مامبوونا هه یقا ره مه زانا پیروژ ئالی بوسلمانا فه.
- ۲- جهژنا قوربانی ل (۱۰، ۱۱، ۱۲، ۱۳) ی هه یقا (زی
الحجه) ب هه لکه فتنا راوه ستانا هه جیا له سه ر چیا یی عهره فات
و ته مامبوونا ریوره سمیت هه جکرنئ.
- ۳- جهژنا بۆونا سه ری سالا زایینی ل (۱) ی هه یقا کانوینا
دووی هه لکه فتنا ژ دایکبوونا هه زره تی عیسا پیغه مبه ری (س.ل)
- ۴- جهژنا سه ری سالا کۆچی ل (۱) ی هه یقا موحه ره می ب
هه لکه فتا مشه ختبوونا موحه مه د پیغه مبه ری (س.خ) ژ باژی ری

مه که هئی بۆ مه دینی.

۵- بیرهاتنا عاشورال (۱۰) ی هه یفا موحه ره می ب هه لکه فتا
شه هید کرنا چه زه تی حوسیینی.

۶- جهژنا ژدایکبوونا موحه مه د پیغه مبه ری (س.خ) ل (۱۲) ی
ره بیع الاول (ئهول).

پشکا چوارین نەتەو

نەتەو کۆمولە کەسەکن ژمیژە وەرە د نیشتمانە کیدا دژین و
هەست ب ئیکەتی و رەگەزو زمان و دیرۆک و رەوشت و
چارەنووس و بەرزەوهندیا هەقیشک دکەن. وەک: نەتەوی کورد،
نەتەوی عەرەب، نەتەوی تورک.....هتد.

بناغین نەتەو:

۱- نیشتمانی هەقیشک:

نیشتمان ب بناغەیهکی گەنگ بێ دروستبوونا دەولەتی دهیته
دانان، هیچ نەتەوێک بێ نیشتمان دروست نابیت و نیشتمان ل
جەم کوریت نەتەوێ پیرۆز و خوشەویسته. هەست و سوز و
خوشەویستییا نیشتمانی کوریت وی نەتەوێ رێک دئێخیت.
خاکی کوردستانی کو هزاریها ساله باب و باپیرین مه تیدا دژین
و بەردهوام خەباتا کری و قوربانییت داین بو پاراستنا وی ژ
هیریشین دوزمن و داگیرکەر.

۲- زمانی هەقیشک:

زمان هۆکاره که بو د ئیک گەهشتن و گوهوربنا بیرو را د ناچه را
کورین ئیک نەتەویدا و هەر نەتەوێکی زمانی نەتەوێکیهتی خو
ههیه.

زمانی شرینی کوردی بنه‌مایه‌کی دی یی ئیکبونا سۆزا
 نه‌ته‌وایتیی، له‌ورا داگیرکهریت کوردستانی هه‌میشه بزاقین کرین
 زمانی کوردی قه‌ده‌غه بکه‌ن و ژ ناڤ بیه‌ن و ژبیرا کورین کورد بیه‌ن،
 بو‌قئی چهن‌دی ئه‌و سیاسه‌تا ناره‌وایا داگیرکهرانه، سیاسه‌تا تورک
 کرن و عه‌ره‌ب کرن و فارس کرن ژمی‌ژه و هه‌تا نوکه
 دژی زمانی کوردی هاتییه پیاده (جیبه‌جی) کرن. به‌لئ به‌رده‌وام
 نه‌ته‌وئی مه‌ خه‌بات دژی وان سیاسه‌تا کریه و یی شیای زمانی
 نه‌ته‌وایه‌تیا خو‌ بپاریزیت و خزمه‌تا وی بکه‌ت و گه‌ش بکه‌ت.

۳- دیروکا هه‌ڤشک:

میژوویا هه‌ڤشک بنه‌مایه‌کی دی یی گرنگه بو‌ئیک‌خستنا
 سوزا نه‌ته‌وایه‌تی، نه‌ته‌وئی کورد میژوویه‌کا که‌قنا د کوردستانی‌دا
 هه‌ی و خودانی شاراستانیه‌کا خۆبه. هه‌ر ژ ده‌سپیکا میژوویی و
 هه‌تا نوکه به‌رده‌وام به‌رگری ژ نیشتمانی خو‌ کری و
 دریکا ویدا هزاره‌ها شه‌هید داینه. ئه‌ڤ دیروکه پر سه‌روده‌ریه،
 جه‌ی شانازی و سه‌ربلندی یه بو‌ کوریت وی، له‌ورا پیوسته ل
 سه‌رمه پوبته‌ی ب میژوو و که‌له‌پووری خو‌ بده‌ین کو‌ هه‌ست و سۆزا
 نه‌ته‌وه‌یی د که‌نه ئیک و پیوسته ئه‌م شانازی ب رویی
 پرشه‌نگدار و گه‌شی وی بکه‌ین و په‌ندا ژ سه‌ره‌اتیین وی
 وه‌ربگرین، چنکو‌ نوکه و نایینه‌ گری‌دایه ب رابوردوویی مه‌ڤه.

۴- خۆره‌وشتین هه‌ڤشک:

هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌کی سیمای جلوه‌رگ و ره‌وشتین خو‌ هه‌نه، نه‌ته‌وئی

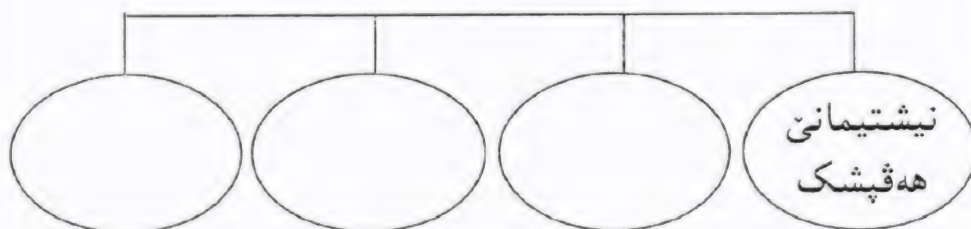
کورد هاتییه نیاسین ب ئازایه تی و دلپاکی و راستگوییی و خو
قوربان کرن دریکا سه ره بهستی و ئازادییدا ژبلی پر ره وشتین
ره سه نین دی زیده باری ره و شه نبیری و هونه ری هه قپشک. ئه قه نه
هه ست و سۆزین نه ته وی مه دکه نه ئیک و ژ نه ته وین دی جودا
دکه ت.

وینن جل و بهرگین کوردی

چالاکى

بنه مایین نه ته وهى چوارن

راهینان

(میژوو گرنگه بۆ ملله تا)

ماموستایى به ریز / ری بده قوتاییا بلا گفتوگوییى ل سه ر بکه ن.

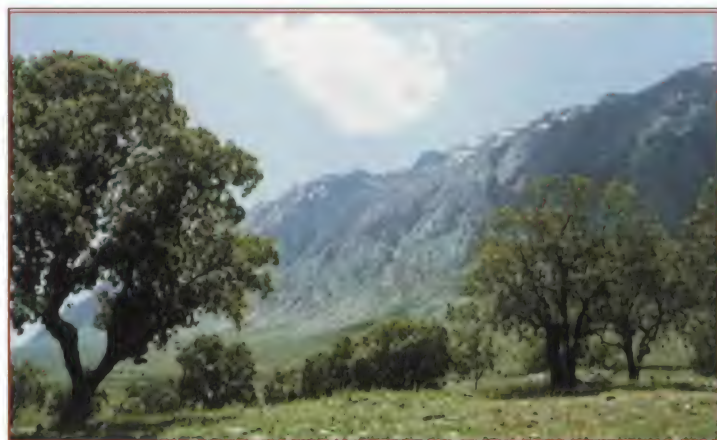
یشکا یئنجی ژینگهه و پیسبوون

پیناسا ژینگهه:

ژینگهه ئه و ناڤه ندا جوگرافی و کۆمه لایه تییه دورماندۆریت
مرۆڤی و گیانه وه را ڤه دگرت. واته ئه و شوین و سه قایه کۆ
ژیانی تیدا دبهینه سه ری و کار دکه ته سه ر ژيانا مه. مرۆڤ ژى
به شه که ژ ژینگهه و ئه م نه شین خو ژى جودا بکهین.

ژینگهه دوو جورن:

۱- ژینگهها سروشتی: پیک هاتییه ژ وی ژینگهه ئه و مرۆڤ
تیدا دهیته سه ر دنیا یی و ژيانا خو دبیه سه ری. واته وان خولک و
رواله تین سروشتی ڤه دگرت کۆ مرۆڤ و گیانه وه ر لی دژین.
وهک: سه قا و باران و جوړیت ئاخى و بلند و نرمییت ئه ردی و
گه رمی و ساریی.

وینی دیمه نه کا سروشتی

وینى کارخانه یه کا دویکه ل ژئ دچیت

راهینان:

قوتابیئی خوشتقی:

ژینه گه ها مه یا ئیکى ناف مالا مه یه، یا دووی ژینگه ها
قوتابخانییه... وچ باشه بو پاراستن و پاقرییا ژینگه ها
قوتابخانی.

..... ۱-

..... ۲-

..... ۳-

۲- ژینگه‌ها کۆمه‌لایه‌تی: مه‌به‌ست ژ ژینگه‌هی ژيانا مرۆڤیه دگهل که‌سیت ده‌وروبهر. واته ژینگه‌ها خیزانی یان قوتابخانی و ههر وه‌سا ژینگه‌ها مرۆڤی ل تاخی تیدا دژیت یان گوندی لی دژیت، هاتن و چوون و نیاسینی دگهل جیران و که‌سین ده‌وروبه‌ری خۆ په‌یدا دکه‌ت و پیداو یستین خۆ تیدا دابین دکه‌ت.

راهینان:

ژینگه‌ها کۆمه‌لایه‌تی پیک هاتییه ژ خیزان و تاخ
و..... و.....

وتنه‌یه‌کی قوتابخانی

چالاكى:

ماموستايى خوشتقى، گورۇپەكى ل قوتابخانى ھەلبىزىرە دا
بەھسى ژىنگەھا

۱- تاخى بىكەن، كاريگەرىيا قى ژىنگەھى.

ا- لايىن باش.

ب- لايىن خراب.

پرسىيار: چ بىكەين بو پىشقه برنا تاخى؟

پشکا شەشەن

ماڤىن مەرۆقى و زارۆكا

۱- ماڤى مەرۆقى:

مرۆڤ ھەر ژ دەستپىكا پەيدا بونا وى ل سەر رويى ئەردى
بزاڤىن كرىن بۆب دەستقە ئىنانا ماڤىن خۆ، بەردەوام خەباتا كرى
دا ژىرساتىي و نەخۆشيا و نەخويندەوارىي و تەپەسەرى
رزگار بىت، لەورا دەزگا و رىكخراوئىت ناڤ دەولەتى گىرنگيا
مرۆقى داي و ھەتا روژا ۱۰/۱۲/۱۹۴۸ جارىنا ماڤى مەرۆقى
ل باژىرى پارىس ھاتە بەلاڤكرن كۆژ (۲۷) بەندا پىكھاتىيە،
بەحسە ماف و سەرىستىيا دكەت.

گىرنگىرىن سەرىستىيىن مەرۆقى:

۱- سەرىستىيا تاكە كەسى:

رامانا وى ئەو ھەر كەسەك سەرىستە د ھاتن و چوون و
كاركرن و دەرىنا بىرو بۆچوون و ھزركرنىدا. ئەقە ب بناغى گشت
سەرىستىيىن دى دەيتە دانان.

۲- سەرپەستیا خودانیی:

مروڤ سەرپەستە کۆ خودانی هەموى تشتاىت و ب دلى خوۆ ب
کارىنىت و نابىت سامان و مالى وى دەست ب سەردا بهیته گرتن
وژىستاندن ل دويف ياسايى نهىت، ستاندا مال و سامانى
خەلکى قەدەغەيه.

۳- سەرپەستىيا کارکرنی:

هەر کەسەک سەرپەستە کارەکى يان پىشەيهکى بوۆ خوۆ بىنىت،
لهورا ياسايى بىکارى يا قەدەغەکرى.

چالاكى: قوتابىي خوشتقى:

ماڤى تەيه: بخوینى، فیرى.....
بهشدارى د چالاکیادا بکەى.....
هەر د وى دەمیدا چەند ئەرکەکىن هەین دبىت ئەنجام بدەى
لستەيهکى ب هارىکاريا برادەرىت خوۆ ئەرکا بهرههف بکە بوۆ
وانا بهیّت.

چالاكى : قوتابىي خوشتقى:

- ب هارىکاريا برادەرىت خوۆ ڤى راهىنانى ئەنجام بدە:
- ۱- ماڤى قوتابىيه بخوینىت
 - ۲- ماڤى قوتابىيه فیرىبىت
 - ۳- هەر زارۆکەک د تەمەنى شەش سالییدا ماڤى وى يە

٤- رهخساندنا مافی فیروونی بو زاروکیټ کوردستانی ئه رکئی
سهرملیټ حوکه تا

راهیتان:

ماموستایی بهریز: دوو گوروپا ژ قوتاییا پیک بینه وداخوای ژ
ههردووکان بکه بو راما مافی وئهرکا نموونا بینن.

٤- سهرهستییا بیرو هزرو کۆمبوون و دامه زاندا ریکخراوا.
مروڤ سهرهسته ل دهبرینا بیرو هزرو بوچوون، بهلافکر د
روژنامادا، خه لکی سهرهسته کۆمبوونیټ تاییه ت و گشتی بکه ن
ئه گهر زیانی نه گههیننه که سه کی دی یان په رژه وهندیا نه ته وایه تی.

٥- سهرهستییا خواندنئ:

ههر مروڤه کی مافی خواندنئ ههیه ههر ژ ته مه نی زاروکی نیی و
دریژی ب فیروونی بده ت ل هه می قوناغین خواندنئ.

٦- سهرهستییا ئایینی و باوه ریټ:

ههر مروڤه کی ماف ههیه بیرو باوه ره کا ئایینی بو خو هه لبریت.

٧- یه کسانئ و دادوه ری:

رامانا یه کسانیی ئه وه کو گشت ئه ندامین کۆمه لی وه ک ئیکن د
ماف و ئه رکاندا به رامبه ر یاسایی و دادپهروه ری و د فه رمانبه ریا
گشتیدا و هیچ جیا وازییه ک نینه د ناقبه را و اندا ژ به ر رهنگی یان
ره گهزی یان ئایینی یان سامانی.

چالاکی:

قوتابیڻ خوشتقی: تو (سهر بهستی)، ههر پرسیاره کی ژ
ماموستای بکه ی ل سهر وائی .
ماموستا (سهر بهسته) د بهرسقدانه کا گونجای ل سهر پرسیارا
دهیته ئاراسته کرن.....
ئهم هه موی (سهر بهستین) ل پاراستنا په سند کرییت
ژیانی.....
بو وانابهیت چند ریزه کا ل سهر رامانا (سهر بهستی) یی ب
هاریکاریا براده رو خیزانا خو به رهه ف بکه .
دگل ماموستایی خو یی ریزدار دانوستاندن ل سهر بکه .

جوړین وهکله قبی (یه کسانیی):

- ۱- یه کسانیی بهرام بهر یاسایی: گشت ئندامین کومه لی یه کسان
بهرام بهر یاسایی بهرام بهر ههر که سه کی بیی جیاوازی دهیته جیه جیکرن .
راهینان: کی یاسایی پیشیل دکه ت؟ (گفتوگو بهینه کرن)
- ۲- یه کسانیی بهرام بهر دادپه روه ری: دهسته لاتیا دادگه هی ل سهر هه می
ئندامین کومه لی دهیته جیه جیکرن بیی جیاوازی ره گزی یان ئینی یان
سامانی .
- ۳- یه کسانیی د کارکرنیدا: ههر که سه کی مافی کارکرنی هه یه و هیچ
جیاوازیه ک ناهیه ته کرن د ناقبه را دوو که سادا تنی ل دویف شیان و
ژیها تن و باوه رناما نه بیت .

۴- يه کسانى د ئەرکاندا:

هه موى ئه ندامين کۆمه لى يه کسان به رامبه ر ياسايى، د
ئەرکاندا يه کسان. خر يه کسان و دانا خويک و پيشادا يه کسانه
خزمه تکرنا ئالاي ل دويق ياسا و رژيما.

چالاكى: قوتايى خوشتقى:

ته مافى هه ي، ئەرک ژى ل سه ر مليت ته نه.
ئەرکيت ته چنه د ناف قان خانيت قالادا بنقيسه:

--	--	--

ويىنا ياريگه كا زارووكى

چالاکی: قوتابیئی خوشتقی:

ئاینی ئیسلامی ل سەر بناغا (وهكههت) یی هاتییه دامهزراندن،
همی ئاینیت ئهسمانی گازی دکهن بو (وهكههت) یی
(ماموستا ب یهکسانی تهماشه ی همی قوتابیا دکهت)

قان قالاها پریکه:

- ۱- همی قوتابی د مافی فیروونییدا.....
- ۲- ماموستا ب تهماشه ی قوتابیا دکهت.
- ۳- وهكههتیا بنه مایی راسته قینه یی
- ۴- ئایینی پیروزی ئیسلامی ل سەر بنه مایی
- هاتییه دامهزراندن.
- ۵- بهرامبهر ئه ندامین کومه لی هموی
وهكههتن.

راهینان

د کومه لگه ها فره ره گه ز و شویدا چ بکهین؟ (X) (✓):

- ۱- دژایه تییا هه قدوو بکهین.
- ۲- پیکه بژین، ریزی ل ئیکودوو بگرین.

۲- مافیت زاروکی:

زاروکی کی یه؟

زاروکی نهو کهسه نهوی ته مهنی وی ژ ههژده سالیی کیمتره بیت،
به شه کی گرنگی کومه لیبیه، بربری پشتا نه ته وهیه، پاشه روژا گهل و
نیشتمانییه.

وینی زاروکی یی به رف قوتابخانی دچن

ته مهنی ئازادی (۶) ساله، بابی وی ناقی وی ل قوتابخانی
نقیسیه، چنکو مافی ههر زاروکه کییه دفی ته مهنیدا فییری
خواندنن بیت.

ودقیت دهولت ژیارهکا خوښ بو دهیبا دابین بکهت، مافی
تابووری و رهوشهنبیری و کومه لایه تی بو مسوگهر بکهت. چنکو
نهون بهرپرس ژ پهروهردو گهشکرنا زاروکی د ته مهنی
بچوبکاتییدا ههتا مهزن دبیت، پتویسته چاقدیری لی بکهن و
پیداویستیت وی بودابین بکهن.

ل (۲) ئیلولا ۱۹۹۰ ریکهفتناما مافیت زاروکی وهک
یاسایهکا جیهانی ژ ئالی کومه لا گشتی یا نه تهوین ئیکگریقه
هاته راگهانندن و جیبه جیکرن. ئەف ریکهفتنه (۵۴) بهندن.

چالاکي: قوتابی خوشتی:

زاروکی جیهانی توبشی زور گرفتا بووینه ژ وان ههزاری،
به دخوراکي، نه خوانده واری، شهر
ماموستایی هیژا / داخواز بکه ژ قوتابییا ل سهر خرابیت شهری
بناخفن.

جهژنا زاروکی جیهانی

ههر سال ۶/۱ یا کریه جهژنا زاروکا، زاروکی کورد ژ
پشکهکن ژ زاروکی جیهانی، ههر سال ئاههنگا دگیرن، چنکو
زاروک زهلامی پاشهروژتیه بو پیشکهفتن و گهشکرنا وهلاتی
بزاقتی کهن، ود پاشهروژیدا دی بنه سهرکرده و قومانداری زاناییت
ب ناقودهنگ، ماموستایی دلسوز و دخترین شارهزا و
ئهندازیاریت زیرهک و خودان شیان دا باژیرو وهلاتی مه ئاقدان
بکهن.

ماڤيٽ زاروڳي:

هندهڪ ژ ماڤيٽ زاروڳي:

۱- هەر زاروڳهڪي مافي هه ي خودان ناسنامهبيت و ناڻي
نيشتمان و نه تهوي وي تيڊابيت.

ويتني ناههنگهڪا جهڙنا سالانه يا زاروڪان

۲- دهيباب د بهرپرسيارن ژ پهروهدهكرنا زاروڳا، دهولت ژي
دځيٽ هان بدهت دا پهروهدهيهڪا راستهقينه بو مسوڳهر بكهن.

۳- دځيٽ دهولت پويته ب پهروهده و خواندن و رووناكبيريا
زاروڳي بكهت. ب كيماشى دځيٽ خواندن

ب خورتى و ههروه ل
قوناغا بنههت دابين
بكهت.

ويتني داىك و بابهكى
زاروڳيٽ خوكرينه مليت خو.

۴- پټويسته دهولت خزمه تگوزاريا ساخلميى بو زاروکا دابین بکەت، واتە ژ ئالى مه ژى (عه قلى) و دهروونيشه.

راهيتان : بوچى دقيت دهولت خزمه تگوزاريا ساخلميى بو زاروکا دابین بکەت؟

۵- پټويسته شوين و دهم بو ياريين زاروکا و پشكدارى د چالاكييت رهوشه نبيري و هونه ري بهينه تهرخان کرن و گرنكى ب شانوكه ريى بهيته دان و ل قوتابخانا ژى پوبته ب وانا وهرزشى و وينه ي بهيته کرن.

وينى تپا زاروکا يى سترانه کى يان شانويه کى پيشکيشى دکهن.

٦- پٽوښته دهولت زاروڪا ژ ڪارڻ خراب و زيانبهخش
پياريزت.

٧- زاروڪي مافي هه ي بيروبوچوونيت خو ب ئازادي دهربريت و
دقيت بيرو بوچوونيت وي ب گرنگي بهينه وهرگرتن.

٨- پٽوښته ل سهر دهولتي سهرهگوها وان زاروڪا بڪهت ئهوين
ژ سوزو ڦيانا دهيبابا دبي باهرن، شوبن و جلوهرگ و پيداويستين
ڙيانئي بو دابين بڪهت.

وٽني بنگههڪي ساخلميي ل دهمي چارهسهرڪرنا زاروڪان

